

Povezanost školskih ocjena učenika primarnog obrazovanja sa socijalnim odnosima u razredu

Nemčić, Maja

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:504018>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-06**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

MAJA NEMČIĆ

DIPLOMSKI RAD

**POVEZANOST ŠKOLSKIH OCJENA
UČENIKA PRIMARNOG
OBRAZOVANJA SA SOCIJALNIM
ODNOSIMA U RAZREDU**

Zagreb, lipanj 2018.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Zagreb)**

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Maja Nemčić

**TEMA DIPLOMSKOG RADA: Povezanost školskih ocjena
učenika primarnog obrazovanja sa socijalnim odnosima u
razredu**

MENTOR: doc. dr. sc. Višnja Rajić

Zagreb, lipanj 2018.

SAŽETAK	5
SUMMARY	6
UVOD	7
1. DOKIMOLOGIJA	8
1.1 VREDNOVANJE	8
1.1.1 SUSTAVNO PRAĆENJE.....	9
1.1.2 PROVJERAVANJE.....	10
1.1.2.1 USMENO PROVJERAVANJE.....	10
1.1.2.2 PISANO PROVJERAVANJE	11
1.2 OCJENJIVANJE.....	11
1.2.1 MODELI OCJENJIVANJA.....	13
1.2.1.1 Brojčano ocjenjivanje	13
1.2.1.2 Opisno ocjenjivanje	14
1.2.1.3 Sintetičko ocjenjivanje.....	14
1.2.1.4 Analitičko ocjenjivanje	15
1.2.1.5 Samoocjenjivanje.....	15
1.2.2 KRITERIJI OCJENJIVANJA U RAZREDNOJ NASTAVI.....	16
1.2.3 POGREŠKE U POSTUPKU OCJENJIVANJA	16
1.2.4 UTJECAJ OCJENA	19
2. SOCIJALNI ODNOSI	20
2.1 RAZREDNO OZRAČJE	22
2.2 SOCIOMETRIJA	24
2.2.1 SOCIOMETRIJSKE TEHNIKE.....	25
2.2.1.1 Skala procjene.....	25
2.2.1.2 Usporedba parova	25
2.2.1.3 Tehnika nominacije; imenovanja; sociometrijski test	25
2.2.1.3.1 Sociometrijska matrica.....	30
2.2.1.3.2 Sociogram.....	32
3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	35
3.1 PROBLEM I CILJ ISTRAŽIVANJA	35
3.2 HIPOTEZE.....	35
3.3 SRODNA ISTRAŽIVANJA.....	36
3.4 POSTUPAK PROVOĐENJA ISTRAŽIVANJA	36

3.5	UZORAK	37
3.6	INSTRUMENTI.....	38
3.7	OBRADA PODATAKA I ANALIZA REZULTATA	38
	ZAKLJUČAK	45
	PRILOZI	47
	LITERATURA.....	51
	Izjava o samostalnoj izradi rada	55

SAŽETAK

U školi učenici zajedno uče, istražuju, igraju se i dolaze do brojnih spoznaja. Suživotom s ostalim učenicima iz razreda i škole, indirektno se pruža mogućnost socijalnog razvoja svakog pojedinca. Primarna odgojna uloga u školi jest razvijanje pozitivnih odnosa između učenika te se samim time razvijaju i poželjne osobine kao što su tolerantnost, poštivanje različitosti i razumijevanje. Iako su, naizgled, sva djeca izložena jednakoj mogućnosti stjecanja poznanstva i prijateljstva, doprinos škole u socijalizaciji djece ipak ovisi o mnogim čimbenicima. Osim što su čimbenici brojni, još su uvijek nedovoljno istraženi. Jedan od čimbenika koji bi mogao utjecati na učenikovu popularnost, izoliranost, ali i izbor prijatelja u razredu su školske ocjene. Ovaj rad pod nazivom *Povezanost školskih ocjena učenika primarnog obrazovanja sa socijalnim odnosima u razredu* ima za cilj utvrditi sociometrijski status učenika unutar uzorka te pronaći povezanost sa školskim ocjenama. Istraživanje je provedeno pomoću anketnog upitnika koji je sadržavao pitanja vezana uz zaključne ocjene učenika prošle školske godine te sociometrijskog testa. Istraživanje je provedeno na uzorku od 6 razreda osnovne škole od čega je u istraživanju sudjelovalo 57 učenika trećih i 25 učenika četvrtih razreda osnovnih škola. Temeljem spomenutog cilja postavljeno je 9 hipoteza, a zaključeno je da najbolje ocjene imaju *zanemareni* učenici, a najlošije *odbačeni*. Utvrđeno je i da u predmetima Priroda i društvo, a osobito kod Matematike i Tjelesne i zdravstvene kulture postoji statistički značajna povezanost između uspjeha i sociometrijskog statusa učenika. Iako nema povezanosti između spola i sociometrijskog statusa učenika općenito, u kategoriji *popularnih*, poželjniji su dječaci. Također je uočeno da se uspjeh iz predmeta Matematika i Tjelesna i zdravstvena kultura razlikuje s obzirom na kategorije sociometrijskog statusa učenika.

Ključne riječi: vrednovanje, ocjene, socijalni odnosi, razredno ozračje, sociometrijski test

SUMMARY

At school, students together learn, study, play, explore and come to new conclusions. By coexisting with other classroom and school students, the opportunity for social development of each individual is indirectly provided. The primary educational role in school is to develop positive relationships between students. With that desirable traits such as tolerance, respect for diversity and understanding are developed. Although, apparently, all children are exposed to equal opportunities for acquiring acquaintance and friendship, the contribution of school to child socialization still depends on many factors. Apart from the fact that the factors are numerous, they are still not enough explored. One of the factors that could affect student's popularity, isolation, and choice of friends in the classroom are school grades. This thesis entitled *Correlation of primary school pupils' school marks and social relations in the classroom* has goal to determine the sociometric status of students within the sample and to find correlation with school grades. The survey was conducted using a questionnaire that contained questions related to final grades of the last school year and the sociometric test. The survey was conducted on a sample of 6 grades of elementary school of which 57 students were third and 25 fourth grade of primary school. Based on the mentioned goal, 9 hypotheses were set up and it was concluded that the best grades have *neglected* students, and the worst rejected one. In the subjects of Geography and especially in Mathematics and PSHE was also found a statistically significant correlation between the success and sociometric status of the students. Although there is no correlation between gender and sociometric status of students in general, in the category of *popular* students, more desirable are boys. It has also been noticed that the success in Mathematics and PSHE differs with consideration of categories of students sociometric status.

Key words: evaluation, grades, social relations, classroom atmosphere, sociometric test

UVOD

Ocjene, ali i samo vrednovanje kao nadređen pojam, zbog svog značaja i utjecaja na daljnje školovanje, a indirektno i na čovjekov život, privlači sve veću pažnju društva i znanosti. Osim ocjena kojima se posvećuje izrazita pažnja što od strane učenika, to i od strane roditelja, učenicima su od iznimne važnosti i socijalni odnosi unutar razreda. U ovom će se radu istražiti postoji li povezanost između ta dva pojma, odnosno, postoji li povezanost školskih ocjena učenika sa povećanom, odnosno smanjenom željom za druženje u razredu kod učenika primarnog obrazovanja, točnije, kod učenika trećih i četvrtih razreda osnovnih škola.

Diplomski je rad moguće podijeliti u dvije cjeline. Prva, teorijska cjelina, sastoji se od dva velika poglavlja nazvana *Dokimologija* i *Socijalni odnosi*. Druga, empirijska cjelina, odnosi se na metodologiju provedenog istraživanja za potrebe ovog rada. Početak diplomskog rada bavi se određenjem pojma dokimologija i pojma vrednovanje te podjelom vrednovanja na tri glavne sastavnice: sustavno praćenje, provjeravanje i ocjenjivanje od kojih svaka sastavnica u ovom radu zauzima jedno poglavlje. U svakom od njih moguće je vidjeti određenje pojma i glavne značajke. Posebna je pozornost posvećena sastavnici ocjenjivanja kojoj se u današnje vrijeme pridaje izraziti značaj. U poglavlju *Ocjenjivanje*, osim definiranja i opisivanja samog pojma ocjenjivanja, moguće je iščitati koji modeli ocjenjivanja postoje, o čemu ovise kriteriji ocjenjivanja u razrednoj nastavi te koje su pogreške u samom postupku ocjenjivanja i kako ocjene utječu na učenike. U drugom teorijskom poglavlju definirani su socijalni odnosi i njihova učestalost u životu ljudi, prikazana je važnost razrednog ozračja i sociometrija - metoda pomoću koje se ispituju međusobni odnosi u nekoj skupini. Nadalje, dat je kratak prikaz sociometrijskih tehnika te su pobliže opisani postupci provođenja sociometrijskog testa i načini obrade dobivenih podataka. U empirijskom dijelu istraživanja moguće je iščitati cilj istraživanja, hipoteze, varijable, način provođenja istraživanja, uzorak, instrumente koji su korišteni te kako su podaci obrađeni i analizirani. Na kraju rada donesen je zaključak te je naveden popis literature i prilozi.

1. DOKIMOLOGIJA

Dokimologija „(franc. *docimologie*, od grč. *δόκιμος*: provjeren + -logija) je pedagoška disciplina koja se bavi vrjednovanjem odgojnih postignuća. U središtu zanimanja dokimologije je mjerenje, kojemu se pouzdanost dovodi u vezu s instrumentom mjerenja, a samo mjerenje provodi se testovima obrazovnih postignuća“ (Hrvatska enciklopedija, n. d.). Grgin (1990) navodi kako je ta relativno mlada znanost, znanost o ocjenjivanju, utemeljena tridesetih godina prošlog stoljeća jer se javila potreba da se u razvijenim zemljama Europe i Sjedinjenih Američkih Država provedu istraživanja kojima će se nastojati proučiti utjecaj niza činilaca na donošenje odluke ocjenjivača i komisija prilikom prosudbe nekoga nekog djela, rada, školsko postignuća neke osobe, koje je nemoguće objektivno mjeriti. Također ističe kako je zadaća te discipline pronaći prikladnije postupke ocjenjivanja i što objektivnije mjere procjene. Iako začeci spomenute discipline sežu u tridesete godine prošlog stoljeća, potreba i želja za stvaranjem objektivnog mjerila javlja se i prije. Desetih godina prošlog stoljeća zabilježen je začetak izrade uzoraka rukopisa kojima se davala numerička vrijednost. Pomoću te ljestvice nastavnici su lakše rasuđivali o učenikovom rukopisu. Nedugo nakon toga izrađuju se i druge ljestvice, primjerice, ljestvice za ispitivanje znanja iz aritmetike, ljestvica za ispitivanje znanja iz jezika i sl., a kasnije čak i ljestvica za procjenjivanje ueničkog crteža (Grgin, 1999). Zbog sve većih problema u ocjenjivanju postoji i sve veća potreba za određenim ljestvicama vrijednosti školskih ocjena zbog čega se stvara zasebna organizacija i zasebni odbori sa zadatkom proučavanja načina ispitivanja i ocjenjivanja u školama. U to vrijeme, istaknuti francuski psiholog H. Pieron, predlaže novu psihologijsku disciplinu koja će se nazivati dokimologija. Već sedam godina nakon što je njegov prijedlog usvojen i na našim se područjima istaknuti zagrebački psiholozi bave aktualnim problemom (Grgin, 1999).

1.1 VREDNOVANJE

Sukladno Pravilniku o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika osnovnih i srednjih škola (2010), vrednovanje obuhvaća „sustavno prikupljanje podataka u procesu učenja i postignutoj razini kompetencija: znanjima, vještinama, sposobnostima, samostalnosti i odgovornosti prema radu, u skladu s unaprijed definiranim i prihvaćenim načinima, postupcima i elementima“ (Pravilnik o

načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi, 2010, čl. 2, st. 1).

Gledano iz povijesnog aspekta, od kad postoji škola, javila se potreba za procjenom uspješnosti učeničkih znanja, sposobnosti i postignuća. „Početni oblici vrednovanja nađeni su još u vrijeme procjene uspješnosti prenošenja životnih i radnih iskustava na mlade“ (Mrkonjić i Vlahović, 2008, str. 29). Načini i oblici vrednovanja u različitim su povijesnim etapama bivali različiti, a sukladno sadašnjosti, vrednovanje možemo promatrati s nekoliko stajališta. Gledamo li najprije vrednovanje s obzirom na sam subjekt vrednovanja, Marković i Vlahović (2008) navode kako u odgojno-obrazovnom sustavu subjekt vrednovanja može biti učenik, student, ali i odgajatelj, učitelj i nastavnik. Vrednovati se može i objekt: škola, fakultet, katedra, dio ili cjeloviti sustav. Osim pitanja koga se i što vrednuje, može se postaviti pitanje koji je sadržaj, odnosno polazište na koje je usmjeren objekt vrednovanja. Moguće je da sadržaj vrednovanja obuhvaćaju izvannastavne ili izvanškolske aktivnosti, slobodne aktivnosti, obvezatna, izborna ili fakultativna nastava. Gledamo li vrednovanje sa stajališta njegova nositelja, važno je, je li ono usmjereno na sam napredak učenika, pedagoški utjecaj nastavnika ili pak na nešto treće (Mrkonjić i Vlahović, 2008). Vrednovanje je moguće provoditi unutarnjim i vanjskim postupcima koji imaju isti zajednički cilj, a to je poboljšanje kvalitete stjecanja znanja. Agencija za znanost i visoko obrazovanje (2018) vrednovanje definira kao skup aktivnosti koje se odnose na utvrđivanje kvalitete i svrsishodnosti programa te utvrđivanje primjerenosti svrhe programa. Vrednovanje je nadređeni pojam koji sadrži tri bitne sastavnice: praćenje, provjeravanje i ocjenjivanje.

1.1.1 SUSTAVNO PRAĆENJE

Praćenje obuhvaća sustavno uočavanje i bilježenje zapažanja koje je učenik postigao, a čije su zadaće propisane od strane države i škole, definiranim nacionalnim i predmetnim kurikulumom, nastavnim planom i programom te strukovnim i školskim kurikulumom (Pravilnik o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi, 2010). Pri sustavnom praćenju učenika vrlo važnu ulogu ima jasno i kontinuirano navođenje učiteljevih opažanja u rubriku bilješki u Razrednoj knjizi. Bilješke istovremeno omogućuju učitelju i roditelju povratnu informaciju o učenikovu napretku. Učitelj je slobodan u okviru

praćenja učenika izražavati se stručnom pedagoškom, psihološkom ili dokimološkom terminologijom te će, bude li potrebno, svoje bilješke usmeno interpretirati učeniku i roditeljima (Bačić i sur., 1983). Zbog ograničenosti rubrike namijenjene za vođenje bilješki u klasičnom, papirnatom dnevniku, često je dolazilo do nedorečenosti i šturog praćenja. U novije vrijeme, uvođenjem e-Dnevnika, učiteljima se pruža mogućnost opsežnog bilježenja praćenja svakog pojedinca. Prema mišljenju Matijevića (2004), proces praćenja se odvija istovremeno s realizacijom, stoga ga je teško promatrati odvojeno. U novije su vrijeme razvijene brojne tehnike pomoću kojih se prati učenike. Jedna od njih je stvaranje zbirke učeničkih radova koje se jednim imenom naziva portfolio. Na taj način olakšava se analiza samim učiteljima, ali i roditeljima te stručnoj službi (Matijević, 2004). Sustavno praćenje učeničkih rezultata temelj je i oslonac za donošenje ocjene.

1.1.2 PROVJERAVANJE

Sukladno Pravilniku o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika osnovnih i srednjih škola provjeravanje obuhvaća „procjenu postignute razine kompetencija u nastavnome predmetu ili području i drugim oblicima rada u školi tijekom školske godine“ (Pravilnik, 2010, čl. 2, st. 3). Prema navedenom pravilniku razlikujemo dva oblika provjeravanja, usmeno i pisano. Uvjeti pod kojima se provode oba oblika provjeravanja također su propisani spomenutim pravilnikom.

1.1.2.1 USMENO PROVJERAVANJE

Usmeno se provjeravanje odnosi na sve usmene oblike provjere učenikovih znanja i sposobnosti koji rezultiraju ocjenom, a provode se, u pravilu, poslije obrađivanja nastavnih sadržaja, kontinuirano, tijekom cijele nastavne godine. Može se provoditi na svakom nastavnom satu i učitelj ga nije obavezan najaviti. Traje do 10 minuta po učeniku, a učitelj je obavezan unijeti datum u rubriku bilježaka. Učenik ne može biti usmeno provjeravan iz više od dva nastavna predmeta po danu, odnosno jednog, ako već u tom danu piše pisanu provjeru (Pravilnik o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi, 2010).

1.1.2.2 PISANO PROVJERAVANJE

Pisana provjera je ona kod koje je krajnji rezultat ocjena učenikovog pisanog uratka. Provodi se kontinuirano, nakon obrade i vježbanja nastavnih sadržaja, a učitelj ju je obavezan najaviti i unijeti u Vremenic pisanih provjera. S obzirom na vrijeme trajanja, razlikuju se dvije vrste pisanih provjera. Ukoliko pisana provjera traje kraće od 15 minuta nazivamo je kratkom pisanom provjerom i upisuje se u rubriku bilježaka, dok one dulje od 15 minuta nazivamo samo pisanim provjerama. S obzirom na duljinu trajanja, učitelj je obavezan prilagoditi i najaviti opseg sadržaja koji provjera obuhvaća. U jednom je danu moguće pisati samo jednu pisanu provjeru, a najviše četiri u jednome tjednu (Pravilnik o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi, 2010). Pisano provjeravanje „ima pred usmenim jednu specifičnu prednost: pismeno se može ispitivati velik broj učenika, čitavo razredno odjeljenje“ (Furlan, 1966, str. 91). Kako navodi Furlan (1966), poslije pismenog ispitivanja ostaje određena pisana dokumentacija te, s obzirom da cijeli razred može dobiti iste zadatke, ocjenjivanje biva pravednije i pouzdanije nego kod usmenog provjeravanja.

1.2 OCJENJIVANJE

Kao što se svaki čovjekov rad mjeri i vrednuje, tako se mjeri i učenikov uspjeh u školi. Mjerilo koje se odnosi na učenikov rad u školi, zove se ocjena (Bačić i sur., 1983). Školska ocjena je dogovoreni znak, npr. slovo, broj, riječ, ili sustav znakova koji se dodjeljuje za određenu razinu postignuća (Matijević, 2004, prema Rajić, 2017). Današnje društvo najveću pažnju usmjerava toj posljednjoj sastavnici vrednovanja, ocjenjivanju. „Ocjenjivanje je dodjeljivanje određene ocjene za postignute rezultate učenika, odnosno razvrstavanje učenika u određene kategorije prema postignutim rezultatima u učenju i dogovorenim kriterijima“ (Matijević, 2004 str. 13). Ocjenjivanje se u Pravilniku o načinima, postupcima i elementima vrednovanja u osnovnim i srednjim školama definira kao „pridavanje brojčane ili opisne vrijednosti rezultatima praćenja i provjeravanja učenikovog rada prema sastavnicama ocjenjivanja svakoga nastavnoga predmeta“ (Pravilnik, 2010, čl. 2, st. 4). Prema mišljenju Mrkonjića i Vlahović (2008), ocjenjivanje se isprva odnosilo samo na znanje, dok se u suvremeno doba smatra kompleksnijim te se njime izražava usvojenost znanja, razvitak vještina, navika i učeničkih sposobnosti. „To znači da se

ocjenom iskazuje realizacija zadataka nastave“ (Mrkonjić i Vlahović, 2008, str. 30). Pojam ocjenjivanje obuhvaća postupak procjene točnosti učenikovog odgovora. Ovisno o tipu ispita, procjena učenika može se vršiti prema jezičnim sposobnostima, usmenim ili pisanim putem, kombinacijom spomenutih ili pak procjenom određenih radnji ili postupaka. Dakle, može se zaključiti da učenik može biti usmeno ispitan od strane učitelja, može pisati ispit znanja ili neku drugu provjeru te biti ocijenjen na temelju točnosti napisanog. Ta dva spomenuta načina mogu se vrednovati i samo jednom ocjenom. U tom se slučaju govori o kombiniranom tipu ispita. Kod odgojnih predmeta, Tjelesne, Likovne i Glazbene kulture učitelj ocjenjuje uspješnost sukladno specifičnostima, zahtjevima i ciljevima tog određenog predmeta. „U postupku ocjenjivanja prosuđuje se vrijednost učenikova odgovora, i to jedinicama takve ordinalne ili redosljedne ljestvice kakvu predstavljaju školske ocjene, i tako posredno mjerenje njegova znanja“ (Grgin, 1999 str. 10). Učenikova bi ocjena trebala biti odraz njegovog stvarnog postignuća, ali u sebi sadržavati i malu dozu motivacije. Mužić (1964) navodi kako ocjenjivanje konačnih učenikovih rezultata, ali i vrednovanje općenito treba predstavljati najbolju sliku cjelokupnog uspjeha nastavnog rada. Dodaje da se ocjenom daje „odgajaniku i društvu podatak o postignutoj razini do koje je, u zajedničkom naporu odgajanika i odgajatelja, došao odgajanik“ (Mužić, 1964, str. 5). Osim spomenutog navodi i kako ocjena, u službi povratne informacije, služi kao izvor sugestija za stvaranje još bolje i kvalitetnije nastave. Ocjenjivanje se još može definirati i kao „posljednji akt nastavnog procesa“ (Mrkonjić i Vlahović, 2008, str. 30). Bez obzira na visinu, sukladno spomenutom pravilniku kojim se to područje uređuje, svaka ocjena zahtjeva javnost, transparentnost i obrazloženje. Bačić i suradnici (1983) u svom priručniku za nastavnike donose nekoliko prijedloga o kojima treba voditi računa kod donošenja ocjene. Smatraju da ocjenjivanje treba biti stalno i sistematsko jer će na taj način učenik koji je izvršio svoje obaveze osjećati zadovoljstvo, a onaj koji nije, osjetit će potrebu za ulaganjem većeg napora. Ocjena treba biti realna i odmah komentirana kako bi se učeniku obrazložilo što je rezultiralo većim, a što manjim uspjehom. Osim spomenutog, ističu važnost objektivnosti i individualiziranosti ocjenjivanja zato što se učenici razlikuju i ne ulažu jednak napor za postizanje jednakih rezultata.

Ocjene, ali i cjelokupan školski uspjeh važni su čimbenici u životu pojedinca. O ocjenama ovisi učenikovo daljnje školovanje, mogućnost upisa u željenu srednju

školu, odnosno odabir zanimanja, ali i mogućnost kasnijeg zaposlenja (Babarović i sur., 2010) zbog čega ne iznenađuje tolika zainteresiranost i briga učenika i njihovih roditelja.

1.2.1 MODELI OCJENJIVANJA

Iako se u sustavu obrazovanja susreću različiti modeli ocjenjivanja, globalno se mogu svrstati u dva osnovna modela, brojčano i opisno ocjenjivanje. Unatoč tome što se u nekim zemljama koristi ili ovaj ili onaj model, u brojnim se zemljama koristi kombinirani model dva spomenuta. Osim dva spomenuta modela ocjenjivanja, razlikujemo i sintetičko i analitičko ocjenjivanje te samoocjenjivanje (Matijević, 2004).

1.2.1.1 Brojčano ocjenjivanje

U Republici Hrvatskoj se već dugi niz godina u postupku ocjenjivanja upotrebljava ljestvica od pet ocjena, odnosno pet kvalitativnih stupnjeva. Ta skala obuhvaća ocjene: (5) – izvrstan, (4) – vrlo dobar, (3) – dobar, (2) – dovoljan, (1) – nedovoljan. Svaki broj označava opseg i kvalitetu stečenih znanja, odnosno, sposobnosti. Taj model ocjenjivanja naziva se brojčano ocjenjivanje. Brojčanim ocjenama pridruženi su i opisni pridjevi koji govore o tome kakvo se znanje očekuje uz dobivenu brojčanu ocjenu (Matijević, 2004). Taj sintetički model primjenjuje se na svim stupnjevima školovanja u Republici Hrvatskoj, u kombinaciji s opisnim ocjenjivanjem, osim u prvom stupnju, kod ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te u prvom polugodištu prvog razreda osnovne škole. Prema navodima Matijevića (2004), u svijetu postoje brojčane skale od tri, pet, šest, deset ili više stupnjeva, a ponekad se znanje procjenjuje i u postocima. Brojčana ocjena sintetički sažima učenikovo znanje, radne navike i primjenu znanja, stavove koje učenik ima prema predmetu, učenikove interese, mogućnosti i okolinu u kojoj živi. Međutim, u praksi se pokazalo da se sve spomenute komponente ne tretiraju jednako. Obično na konačnu ocjenu najviše utječe znanje, dok ostalo nema osobitog značaja (Babić i sur., 1983). Mužić (1964) ističe kako su nedostaci isključivo brojčanog ocjenjivanja od nedovoljan (1) do odličan (5) doveli do „samoinicijativnog nadopunjavanja, a ponekad i do zamjenjivanja tog sistema ocjenjivanja s drugim oblicima praćenja i vrednovanja učenikova napretka“ (Mužić, 1964, str. 6). Pri donošenju zaključne

brojčane ocjene na kraju školske godine u praksi se učitelji najčešće oslanjaju na računanje aritmetičke sredine, iako to prema Pravilniku nije obavezno.

1.2.1.2 Opisno ocjenjivanje

Kod opisnog se ocjenjivanja, umjesto brojeva, slova i drugih dogovorenih simbola, učenička postignuća opisuju analitički (Matijević, 2004). Na taj način učitelji imaju mogućnost prikazati specifičnosti svakog pojedinog učenika, ali i motivirajuću poruku namijenjenu onome na koga se odnosi. Opisno se ocjenjivanje primjenjuje na svim stupnjevima školovanja, a u prvom se polugodištu prvog razreda osnovnoškolskog obrazovanja u Republici Hrvatskoj primjenjuje isključivo taj model ocjenjivanja. U Republici Hrvatskoj se u svim ostalim polugodištima i razredima osnovnih škola primjenjuje model u kojem se koristi kombinirano opisno i brojčano ocjenjivanje. Babić i suradnici (1983) ističu kako se opisnim ocjenjivanjem nastoje riječima, analitički iskazati učenikova konkretna stečena znanja i sposobnosti, znanje koje nije stekao a trebao je, vještine i zalaganje te ponašanje učenika tijekom cijele školske godine. Kako bi donošenje kvalitetne opisne ocjene bilo moguće, učitelj „mora posjedovati zadovoljavajuću pedagošku i psihološku kulturu“ (Babić i sur., 1983, str. 33). Jedna od pozitivnih strana opisnog ocjenjivanja jest svakako eliminiranje natjecateljskog duha koji je često kod brojčanog ocjenjivanja. Iako su umjereni i pozitivni natjecanja među djecom poželjna, pretjerana natjecanja za što višu ocjenu te razočarenje popraćeno lošom, uzrok su mogućih psiholoških poremećaja u ponašanju djece (Babić i sur., 1983). Kao što je poznato, individualizacija je potrebna u svim aspektima nastavnog rada pa tako i prilikom ocjenjivanja učenika. Opisno ocjenjivanje omogućuje učitelju da se na slikovit način prikažu učenikovi rezultati, interesi, ponašanje, prihvaćenost u društvu za svako dijete individualno. U opisnom ocjenjivanju učitelj je dužan neprestano tragati za izrazima pomoću kojih će stvoriti jasnu predodžbu učenikove ličnosti i okolnosti koje su djelovale na formuliranje iste (Babić i sur., 1983).

1.2.1.3 Sintetičko ocjenjivanje

Jedan od modela ocjenjivanja nazivamo sintetičko. Sintetičko ocjenjivanje jest model prema kojem „se za više različitih varijabli, odnosno ciljeva odgoja i obrazovanja dodjeljuje jedna sintetička ocjena, obično u vidu brojke ili slova koji

imaju neko dogovoreno značenje (npr. A = izvanredno, B = dobro, C = zadovoljava, D= ne zadovoljava i sl.)“ (Matijević, 2004, str. 13).

1.2.1.4 Analitičko ocjenjivanje

Analitičko se ocjenjivanje može definirati kao „model ocjenjivanja koji se oslanja na analitičku procjenu više varijabli nekog obrazovnog programa“ (Matijević, 2004, str. 14). Za razliku od sintetičkog ocjenjivanja u kojem je naglasak na jednoj sintetičkoj ocjeni, kod analitičkog se ocjenjivanja teži za raščlanjivanjem i ocjenjivanjem što većeg broja ciljeva unutar jednog predmeta. Može se izraziti pomoću opisne ili brojčane ocjene, a ponekad je taj model ocjenjivanja polazište za sintetičko ocjenjivanje (Matijević, 2004).

1.2.1.5 Samoocjenjivanje

Uzme li se za cilj u svim etapama nastavnih procesa razviti suradnički odnos, u etapi ocjenjivanja treba posegnuti za modelom samoocjenjivanja. To je jedan od suvremenih načina provjeravanja učeničkog znanja, vještina i sposobnosti. „Ocjenjivanje i vrednovanje je odgojno-obrazovna vrednota čije elemente (proces i karakter) učenik mora spoznati i njime vladati“ (Mrkonjić i Vlahović, 2008, str. 34). Iako je u našim školama ocjenjivanje još uvijek dosta formalizirano, trebalo bi se težiti osposobljavanju učenika da sam ocjenjuje i vrednuje kako bi svojevremeno bio sposoban sam zauzimati stavove i donositi procjene. Na taj način učenik postaje aktivniji sudionik u odgojno-obrazovnom procesu. Matijević (2004) ističe kako je samoocjenjivanje „aktivnost subjekta koji uči usmjeren na procjenu stupnja ostvarenosti deklariranih ciljeva nastave, odnosno osobne spremnosti za pristupanje ispitu tijekom nastavnog procesa (formativna evaluacija) ili na kraju nastavnog procesa (sumativna evaluacija)“ (Matijević, 2004. str 13.). Dodaje kako samoocjenjivanje ima posebno značenje u samoobrazovanju i cjeloživotnom učenju. Samoocjenjivanje je moguće provoditi tako da se učeniku ponude pojednostavljene skale na kojima će procijeniti vlastitu uspješnost u ostvarenosti ciljeva nastave. U slučaju kad učenikovo samoocjenjivanje nije u skladu s učiteljevim ocjenjivanjem, stvorena je prilika za razgovor i međusobnu interakciju. U situaciji kad je učenik svoja znanja i sposobnosti procijenio višom ocjenom nego učitelj, potrebno je učenika usmjeriti na područja kojima je potrebno pridati veću pozornost i pospješiti

ih kako bi učenikova procjena bila obistinjena. Ukoliko se radi o suprotnom slučaju, da je učenik podcijenio svoja znanja i sposobnosti, u razgovoru s učenikom učitelj će istaknuti i osvijestiti učenikove snage (Rajić, 2017). Položaj učenika u suvremenoj nastavi ovisi o tome koliko je on u mogućnosti vrednovati rezultate svoga rada. Iako često sami učitelji izbjegavaju taj model ocjenjivanja, osim već spomenutih pozitivnih učinaka, samoocjenjivanje smanjuje otuđenost učenika u odgojno-obrazovnom procesu. Može se reći da je spomenuti model ocjenjivanja pogodan za angažiranje učenika u procesu planiranja, programiranja, ostvarenja i evaluacije nastave te je okrenut prema budućnosti (Mrkonjić i Vlahović, 2008).

1.2.2 KRITERIJI OCJENJIVANJA U RAZREDNOJ NASTAVI

Kako bi se na globalnoj razini pokušale spriječiti eventualne otegotne okolnosti i nepravilnosti pri ocjenjivanju, propisan je Pravilnik o načinima, postupcima i elementima vrjednovanja učenika u OŠ i SŠ. Sukladno Pravilniku (2010), učitelj je u ocjenjivanju učenika dužan poštivati transparentnost i objektivnost, ali i učenikovu osobnost. Učitelj ima obvezu upoznati učenike s elementima ocjenjivanja, kao i načinima i postupcima vrjednovanja na prvome satu razrednika, a roditelje na prvom roditeljskom sastanku. Na taj se način pozitivno utječe na objektivnost ocjenjivanja te se umanjuje mogućnost učiteljevog subjektivnog utjecaja.

Iako spomenuti Pravilnik propisuje okvir prema kojem se vrednuje učenika, „ne postoje jasni standardi za pojedine razine postignuća“ (Bežen, 2008, Kolar Billege, 2012. prema Rajić, 2017) te će učitelji sami, sukladno njemu, donijeti vlastita mjerila ocjenjivanja. Pri donošenju tih mjerila ocjenjivanja treba voditi računa o njihovoj preciznosti, odnosno, nastojati izbjegavati višeznačnost. Ujedno, mjerila moraju učitelju pružiti objektivnost ocjenjivanja (Borić i Stanić, 2016).

1.2.3 POGREŠKE U POSTUPKU OCJENJIVANJA

Djeca, kao i svaka odrasla osoba, žele biti uspješna. Svaki uspjeh pokretač je i motivacija za novi i svaki slijedeći uspjeh. On je osobito važan za učenike kojima manjka osjećaj samopouzdanja i one koji trebaju razvijati potencijale i sposobnosti (Bilić, 2001). Međutim, često se učenici, osim s uspjesima i trenucima u kojima su

ponosni na sebe, suočavaju i s neuspjehom i lošim ocjenama. „Neuspjeh je, znači, ne realizacija, neostvarenje željenog, planiranog, djelomično ili potpuno nedosezanje zacrtanog, traženog“ (Bilić, 2001, str. 11). Mogući uzroci za učenikovu lošu ocjenu su brojni, ali osvrnemo li se na sam postupak ocjenjivanja ovise o ocjenjivaču, ali i o subjektu kojeg se ocjenjuje.

Kao što je ranije spomenuto, ocjenjivanje učenika regulirano je propisima i pravilnicima, međutim, u svakodnevnoj praksi ne postoje konkretni kriteriji procjenjivanja učenika zbog čega se u tom postupku oslanja na učiteljevu dosljednost, objektivnost i iskrenost. Učitelji ne znaju koliki dio nastavnog programa i u kojoj mjeri trebaju usvojiti učenici kako bi im bila dodijeljena određena ocjena. „Zbog toga se događa da svaki nastavnik pri školskom ocjenjivanju ima svoju ljestvicu na osnovi koje prosuđuje vrijednost učeničkih odgovora“ (Mrkonjić i Vlahović, 2008, str. 31). Učitelji su sami mjerni instrument koji na temelju vlastitih prosudbi donosi različitu skalu po kojoj procjenjuje vrijednost učenikovog odgovora, a sukladno s time i ocjene koje kod različitih učitelja podrazumijevaju različita znanja i sposobnosti. Da su kod ocjenjivanja prisutne brojne manjkavosti uočava i Rajić (2017) te ističe kako je zbog nejasnih kriterija ocjenjivanja te utjecaja neakademske faktora kao što su točnost, urednost, domaće zadaće, pristojno ponašanje i dr., valjanost ocjena upitna. Učitelj se kod vrednovanja učeničkih postignuća često susreće i s brojnim činiteljima koji bi mogli utjecati na njegovu prosudbu. Iz tog je razloga njegova dužnost osvijestiti tu mogućnost i uzeti je u obzir kako bi njihov utjecaj bio što neznatniji.

Jedan od činitelja koji mogu utjecati na učiteljevu iskrivljenu procjenu učenikova znanja jest emotivna komponenta. Ona često rezultira neobjektivnošću te dovodi do pretjerane zastupljenosti nerealnih ocjena. Iako je emocionalna komponenta neophodna u vidu odgojne zadaće u školskom sustavu, ocjenjivanje treba provoditi sukladno mjerilima ocjenjivanja, bez emocionalnog utjecaja. Još neki od znanstveno dokazanih faktora koji znatno doprinose pogrešnom ocjenjivanju učenika su takozvani *halo – efekt*, odnosno procjenjivanje učenika prema početnom dojmu te tendencija prilagođavanja kriterija ocjenjivanja prema kvaliteti cijele skupine u kojoj se ono odvija (Mrkonjić i Vlahović, 2008). *Halo – efekt* nije prisutan samo kod ocjenjivanja učenika nakon usmenog provjeravanja, već i kod pisanog provjeravanja. Furlan (1966) predlaže da se pri ispravljanju i ocjenjivanju pisanih

radova na neki način prekrije učenikovo ime kako se ne bi znalo čiji se uradak ispravlja. Tvrdi kako je to garancija da će se ocjena “donositi samo na osnovi kvalitete učeničkog rada, a ne i pod utjecajem *halo – efekta*“ (Furlan, 1966, str. 93).

Učitelji često kod ocjenjivanja zanemaruju sami sebe, odnosno, vlastito raspoloženje. Izloženi problemima izvan škole učitelji su ponekad zabrinuti, možda imaju zdravstvenih poteškoća ili samo osjećaju umor, zbog čega nisu objektivni pri ocjenjivanju. Često možemo čuti da učenici sami kažu kako su dobili lošu ocjenu jer učitelj ima privatnih problema. Osim navedenog, prema mišljenju Vrgoča (2002), učitelji nisu dovoljno kompetentni te im „manjkaju pedagoško-psihološka i didaktičko-metodička znanja za praćenje i ocjenjivanje učenika, poznavanje školske dokimologije“ (Vrgoč, 2002, str. 7). Također, učitelji svojom reakcijom na učenikov odgovor mogu utjecati na učenika i na njegovo danje odgovaranje. Učiteljeva je reakcija svojevrsni putokaz za popravak lošeg, ali i moguća osuda neznanja. Ukoliko je ona gruba, učeniku može poljuljati samopouzdanje te će to na njega negativno utjecati (Bilić, 2001).

Osim spomenutih činitelja koji utječu na ocjenjivača, u obzir treba uzeti i učenikovu osobnost, mogućnosti, ali i otegotne okolnosti koje bi mogle dovesti do umanjenja učenikove ocjene. Govorimo li o usmenom ispitivanju, odnosno ocjenjivanju koje je proizašlo iz njega, u obzir treba svakako uzeti učenikove verbalne mogućnosti. Da bi učenik izrazio svoje znanje, kod odgovaranja dolazi do izražaja njegova vještina „operiranja govornim simbolima, rječitost i sposobnost razumijevanja jezičnih izraza“ (Grgin, 1999, str. 23). Ta vještina često dovodi do pogrešnog djelovanja na interpretiranje učenikovog znanja. Oni vještiji daju privid posjedovanja većeg znanja od onih s jednakim znanjem koji tu vještinu nisu stekli do te razine. Iz tog razloga učitelji često precjenjuju bolje govornike, a podcjenjuju one slabije što utječe i na ocjenu koju će dati (Grgin, 1999).

Bez obzira na svjesnost nedostataka pri samom postupku ocjenjivanja, taj oblik komunikacije između učitelja i učenika neće se u skoroj budućnosti povući iz naših škola (Rajić, 2017). Činitelji koji utječu na osobu koja ocjenjuje su brojni i iako ih je nemoguće ukloniti, važno ih je osvijestiti, ne podcjenjivati njihov utjecaj te ih je potrebno uzeti u obzir kod ocjenjivanja.

1.2.4 UTJECAJ OCJENA

Podijeljena su mišljenja o ocjeni kao motivaciji ili demotivaciji za sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu. Bačić i suradnici (1983) smatraju da ocjena na učenike djeluje pozitivno, potiče na veće zalaganje, povećava ambicije i samopouzdanje, odnosi ravnodušnost i nezainteresiranost te utječe na stvaranje radnih navika kod učenika. Ocjena je učeniku, a i učitelju povratna informacija o uspješnosti rada. Učitelj ocjenjujući vlastiti rad, ocjenjuje i svoj trud koji je uložio kako bi motivirao učenika da dostigne svoj maksimum.

S druge pak strane Matijević (2004) navodi da mnogi učitelji svjedoče kako učenici, ukoliko nisu ocjenjeni, ne pišu zadaće, ali i da neki učitelji ne mogu uspostaviti disciplinu bez ocjena. Ukoliko nema ocjena neki ne mogu zainteresirati učenike za nošenje opreme na sat Tjelesne i zdravstvene kulture. Međutim, u pojedinim školama (npr. u waldorfskim školama) postoji dugogodišnja praksa prema kojoj se ne ocjenjuje brojčanim ocjenama, učenici ne padaju razrede, ali su i dalje voljni sudjelovati u nastavnom procesu (Matijević, 2004). Negativan aspekt utjecaja ocjene najbolje je vidljiv kod učenika koji ne dobivaju zavidne ocjene. „Najveći problem je u tome što se loš školski uspjeh izjednačava s lošom općom vrijednošću učenika. Biti loš učenik implicira i biti loš čovjek“ (Miljković i sur., 2014, str. 91). U takvim slučajevima ocjena negativno utječe na učenikovo samopouzdanje i samopoštovanje.

2. SOCIJALNI ODNOSI

„Socijalizacija je proces tijekom kojega društvo oblikuje djetetova uvjerenja, očekivanja i ponašanja“ (Vasta, Haith, Miller, 1997, str. 448). Da su ljudi izrazito socijalna bića svjedoči njihova svakodnevna interakcija u grupe različitih veličina. Čovjek se nalazi u interakciji s drugim ljudima od samog rođenja, putem obitelji, u kojoj u većini slučajeva osobitu vezu stječe s majkom. Obiteljske veze, ali često i one prijateljske, traju godinama, a poneke su socijalne veze kratkotrajne i bez značajnih posljedica (Vasta i sur., 1997). Socijalni odnosi razvijaju se isključivo u suživotu i interakciji s drugim ljudima. Kad djeca krenu u školu prijatelji počinju zauzimati važno mjesto u djetetovom životu. Djeci postaje važan status u skupini, a zadovoljni su kada osjete da su prihvaćeni. Vrijeme provedeno u igri obilježje je prijateljstva (Klarin, 2006). „Dječji socijalni razvoj obuhvaća ponašanja, stavove i afekte sjedinjene u dječjoj interakciji s odraslima i vršnjacima“ (Brajša-Žganec, 2003). Pojedinac proširuje vlastiti svijet, ali se upoznaje i sa svojim vršnjacima, njihovim mogućnostima, vrijednostima i sposobnostima te produbljuje osjetljivost za međuljudske odnose.

U školi, osim sklapanja prijateljstva s vršnjacima, učenici ulaze u socijalne odnose i sa zaposlenicima škole. Nekima je to prvi odnos s odraslima koji nisu obitelj. Najčvršća veza koju učenik stvara s odraslom osobom u školi jest veza s učiteljem. Kad dijete krene u školu, učitelj je zamjena za roditelje, on odgaja i obrazuje, procjenjuje i ocjenjuje, tješi i nagrađuje (Klarin, 2006). Prema Pianti (1994) postoji šest odnosa u kojima se učitelj i učenik mogu naći. Jedan od njih odnos je kojeg odlikuje obostrano povjerenje. Takav odnos naziva zavisnim odnosom. Pozitivno uključen odnos definiran je brigom i međusobnom komunikacijom, a disfunkcionalan - neprilikama, ljutnjom i slabom uključenosti. Pianta (1994) razlikuje još i prosječno funkcionalan odnos, zatim odnos u kojem prevladavaju konflikti i ljutnja te neuključen odnos u kojem je slaba komunikacija, a izostaju i bilo kakve emocije (Klarin, 2006).

Djeca u igri s vršnjacima te u komunikaciji s odraslima uspoređuju vlastita umijeća s viđenim umijećima te na taj način stvaraju pojam o sebi. Odrastanjem i odvajanjem od obitelji i stvaranjem novih socijalnih veza, onih prijateljskih, uviđaju nužnost sve većeg kontroliranja vlastitih emocija socijalno prihvatljivim oblicima izražavanja. Stvaraju se socijalne percepcije koje omogućuju djeci da razumiju misli

i osjećaje drugih na temelju njihova ponašanja (Babić i sur. 1983). Krnjajić (1981) navodi da je jedan od najznačajnijih aspekata socijalnog života tendencija ljudskih bića da razvijaju osjećaj naklonosti i nenaklonosti prema drugim osobama. Prema suvremenim pogledima na poučavanje i emocionalni razvoj, načini na koje dijete reagira podređeni su utjecaju drugih iz socijalnog okruženja, ali i obrnuto. Prema mišljenju Vigotskog, kognitivne vještine koje ljudi posjeduju imaju ulogu usmjeravanja percepcije donošenja zaključaka, shvaćanja događaja te očekivanja koja, u interakciji s drugima utječu na sjećanja socijalnog ponašanja (Brajša-Žganec, 2003). Da bi dijete razvilo vještine socijalne kompetencije koje su nužne za prikladan socijalni razvoj, potrebno je prihvaćanje normi i vrijednosti te zajednice koja ga okružuje te posjedovanje sposobnosti neophodnih za interakciju unutar iste. Osim spomenutog, potrebna je sposobnost reguliranja emocija te razumijevanje unutar zajednice. Socijalne vještine usklađivanja vlastitog ponašanja s tuđim, čekanje na red, slijeđenje uputa i ne prekidanje govornika, povezane su s funkcioniranjem u skupini te se, uz osnovne socijalne vještine i vještine prikladnog postupanja povezane s osjećajima, ubrajaju u prosocijalne vještine (Eisenberg i sur. 1999; Gottman 1997; Kahen i sur. 1994; McGinnis i Goldstein, 1990; prema Brajša-Žganec, 2003). U osnovne socijalne vještine ubrajaju se vještine kao što su slušanje drugih, lijepo i odvažno govorenje te traženje pomoći i naklonosti od okoline. Prosocijalne vještine obuhvaćaju i pravilno postupanje s osjećajima, osobito u stresnim situacijama i stanjima straha i ljutnje. Brajša-Žganec (2003) ističe kako je izrazito bitno posjedovati vještine rješavanja problema u takvim situacijama te prihvaćanje posljedica.

Spomenuto dovodi do zaključka da su za pravilno funkcioniranje u skupini i nošenje s pozitivnim i negativnim događajima koje iz te interakcije proizlaze, od osobite važnosti obitelj i prijatelji koji svojim reagiranjem i ponašanjem pružaju model za socijalno ponašanje. U korist tome koliko su važne prosocijalne vještine govore brojni autori koji tvrde da dijete s razvijenim prosocijalnim vještima ima manje problema u ponašanju, zdravije je, samopouzdanije, stječe čvršća prijateljstva, upravlja emocijama, brže se oporavlja nakon stresa te ono, za ovaj rad izričito bitno, bolji je učenik (Brajša-Žganec, 2003). „Na taj način potvrđuju vlastite potencijale te ostvaruje svoje ciljeve i potrebe“ (Buljubašić-Kuzmanović, 2010).

Socijalni razvoj nije samo pod utjecajem socijalnih činitelja i drugih ljudi, već je način djetetova komuniciranja s okolinom, rezultat isprepletenosti ne socijalnih faktora iz okoline, bioloških procesa i djetetovih kognitivnih sposobnosti (Vasta i sur., 1997). „Socijalni je razvoj, kao i svaki drugi aspekt djetetova razvoja, pod utjecajem konteksta u kojem se događa“ (Vasta i sur., 1997, str. 476). Uz navedeno, Vasta i suradnici (1997) navode kako djeca, osim što reagiraju na svoju okolinu, na nju i utječu. Njihove su interakcije transakcijske. Također, velik broj rezultata istraživanja pokazuje da na dječje socijalno ponašanje jednim djelom utječe i roditeljski stil odgoja.

2.1 RAZREDNO OZRAČJE

Učenici velik dio dana, odrastanja, ali i cjelokupnog života provedu u školskom okruženju. Obrazovanje se u Republici Hrvatskoj, prema Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta¹ (2018) sastoji se od ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, osnovnog obrazovanja, srednjeg obrazovanja i visokog obrazovanja. Pokušamo li mjeriti vrijeme provedeno u školi, mogli bismo reći da je to otprilike oko 7400 sati nastave nakon osnovne škole i 12000 sati nakon srednje škole (Bošnjak, 1997). Osim redovitog školovanja, djeca svoje znanje često obogaćuju i pohađanjem dodatnih škola kao što su npr. škole stranih jezika, glazbene škole, baletne škole i sl. Sam boravak u školi, interakcija učenika međusobno, ali i učenika i učitelja, utječe na stvaranje brojnih socijalnih odnosa. Učenici pohađanjem škola ne stječu samo raznovrsna znanja, vještine i navike, već se zajedničkim učenjem i vježbanjem na satu te druženjem na školskim odmorima stvaraju brojni socijalni odnosi. Socijalni odnosi jedan su od brojnih činitelja koji utječu na razredno ozračje. „Tijekom zajedničkih aktivnosti u razredu stvaraju se različiti emotivni odnosi među učenicima, ali se i kristaliziraju stavovi o standardima poželjnih i odgovarajućih osobina drugih s kojima bi se prijateljevalo, družilo ili izvršavalo zajedničke zadatke“ (Bilić, 2001, str. 90). Razred je mikro sredina koja obiluje međusobnim pomaganjem, suradnjom te ostalim interpersonalnim odnosima (Rečić, 2003).

Odnosi koji se stvore u većini su slučajeva pozitivni i poticajni za učenike. Međutim, nažalost, nije uvijek tako. Faktori koji utječu na formalne, ali i neformalne skupine su raznovrsni. Neki od njih su dob, spol, inteligencija, socio-ekonomski

¹ <https://mzo.hr/hr/rubrike/obrazovanje> (22.4.2018.)

status osobe, crte ličnosti i sl. (Bošnjak, 1997). Postoje i djeca koja usprkos jednakom tretiranju ne uspijevaju uspostaviti prijateljske odnose te na taj način ometaju vlastiti razvoj i razvoj cijele grupe u kojoj djeluju. Neprihvatanjem učenika od strane kolega iz razreda dovodi učenike do osjećaja odbačenosti te potrage za sebi sličnima što ga često u adolescenciji dovodi do skupine koja je „potencijalno pogodna za pojavu delikventnog ponašanja koje dovodi u delikvenciju“ (Rečić 2003, str. 30). Kako ne bi došlo do takve situacije, učitelj je taj koji „mora obratiti pozornost na mogućnosti svakog učenika da sklapa prijateljstva“ (Čudina-Obradović i Težak, 1995, str. 103). Postoje razni načini, brojne radionice, igrokazi, priče, pjesme i ostali književni tekstovi koji mogu učenike potaknuti na razmišljanje i razgovor o prijateljstvu. Učiteljeva je uloga djecu pravilno usmjeriti u razvoj pozitivnih socijalnih odnosa u razredu i izvan njega (Čudina-Obradović i Težak, 1995).

Prema mišljenju Bačić i suradnika (1983), kao što je obiteljska klima uvjetovana stavovima roditelja i ostalih ukućana te njihovim emotivnim reakcijama prema djetetu, tako i razredna ovisi o stavovima učitelja i učenika. Osim što negativno okruženje stvara emocionalne poteškoće, dovodi i do otežane socijalizacije te potom i do neuspjeha u obrazovanju. Na razredno ozračje izraženo osjećajem zadovoljstva utječe povezanost ili kohezivnost skupine. Povezanost skupine određena je „uzajamnom privlačnošću članova, sličnošću njihovih stavova, sličnim gledanjima na zajednički cilj i putove do njegova ostvarenja i suradničkim ili natjecateljskim odnosima“ (Bilić, 2001, str. 90). Domović ističe kako „kvaliteta međuljudskih odnosa između sudionika nastavnog procesa utječe na stvaranje emocionalne klime koja vlada u razredu“ (Domović, 2003, str. 20). Kako bi utjecao na ozračje u razredu te znao pravilno usmjeriti radionice i ostale spomenute mjere intervencija, učitelj može sociometrijskim mjerenjem doći do podataka pomoću kojih će preventivno djelovati, odnosno, spriječiti moguće nepovoljne uvjete i ponašanja u razredu. Na taj će način stvoriti povoljnije uvjete kako bi se svi učenici osjećali bolje (Rečić, 2003).

Osim iznimno važnih socijalnih odnosa unutar razreda, na razredno ozračje mogu utjecati i drugi činitelji koji podrazumijevaju „nastavničku potporu, zadovoljstvo, povezanost, natjecanje, teškoće, istraživanje i dr.“ (Domović, 2003, str.

42). Osim spomenutog, Kyriacou (2001) ističe da je za razrednu klimu važno i jesu li učenici pripadnici različitih društvenih staleža, koliko je darovitih, a koliko učenika s poteškoćama u učenu i sl.

Prema spomenutim tvrdnjama i stavovima raznih autora moguće je uočiti iznimnu važnost razrednog ozračja i dobrog funkcioniranja skupine. Zbog velikog utjecaja na psihičko zdravlje učenika, ali i za nesmetano poučavanje, zadaća škole je pospješiti i njegovati razredno ozračje. U literaturi i u svakodnevnom životu osim pojma razredno ozračje, često se koriste i istoznačnice. Nerijetko se koristi pojam razredna klima, a ponekad i okolina, atmosfera, situacija, kultura i sl. (Bošnjak, 1997).

2.2 SOCIOMETRIJA

„Sociometrija (socio- + -metrija), istraživačka metoda u društvenim znanostima kojom se ispituju međusobni odnosi članova neke skupine ili društveni odnosi općenito“ (Hrvatska enciklopedija, n. d.). Za razvoj sociometrije zaslužan je J. L. Moreno, začetnik grupne psihoterapije.

U školskoj je hijerarhiji moguće sagledavati dvije strukture društva, vertikalnu i horizontalnu. Vertikalna podrazumijeva odnos između članova koji su na različitim položajima unutar iste zajednice što bi, primjerice, u školi sačinjavali učenici, učitelji i ravnatelj, dok se horizontalna struktura odnosi na članove istog hijerarhijskog statusa (Kolak, 2010). U ovom se radu stavlja naglasak na horizontalnu strukturu društva, točnije, na odnos učenika u razredu.

Da bi se postigao pozitivan pomak, ali i osnažila već postojeća homogena skupina te poboljšalo ozračje u razredu, potrebno je uočiti dio grupe učenika čija društveno-moralna i intelektualna svojstva mogu doprinijeti pozitivom utjecaju na sve članove razrednog ozračja. Zbog tog se razloga kao primarni zadatak nameće identifikacija *najpopularnijih* učenika u razredu. Sociometrijski status jedan je od najčešće korištenih pokazatelja položaja ličnosti u grupi vršnjaka (Bošnjak, 1997). „Sociometrijske tehnike su postupci za utvrđivanje djetetova položaja u grupi na temelju vršnjačkih procjena“ (Vasta i sur., 1997, str. 654). Osim statusa pojedinca unutar skupine, sociometrijskim se postupkom mogu istražiti i „unutargrupni odnosi,

npr. tko koga bira ili odbija te stupanj kohezivnosti ili integriranosti grupe“ (Kolak, 2010, str. 246).

2.2.1 SOCIOMETRIJSKE TEHNIKE

Mjera popularnosti ili odbačenosti unutar skupine rezultat je sociometrijskog mjerenja pomoću raznih tehnika. Klarin (2006) navodi dva postupka mjerenja popularnosti, odnosno sociometrijskog statusa, a Kolak (2010) spominje 3. Sve će biti ukratko opisane.

2.2.1.1 Skala procjene

Jedan od načina mjerenja popularnosti unutar skupine je korištenje skale procjene. Prema Juriću (2004) postoji više vrsta skala, a one koje se najčešće koriste u školi su numeričke, deskriptivne, usporedne u parovima i grafičke. Od spomenutih, u praksi se najčešće koristi numerička skala kod koje se na listi nalaze imena svih učenika iz skupine u kojoj se mjerenje provodi. Zadatak svakog učenika unutar skupine je da procjeni svakog sudionika prema određenom kriteriju na skali od pet stupnjeva. Status djeteta je prosječna procjena dobivena od svih iz skupine. Prednost ove tehnike jest pouzdanost koja proizlazi iz rezultata procjene na ljestvici od pet stupnjeva (Klarin, 2006).

2.2.1.2 Usporedba parova

Kolak (2010) spominje tehniku usporedbe parova u kojoj se ispitanicima ponude parovi učenika iz razreda od kojih će učenik izabrati onog koji mu se više sviđa. Nakon analize rezultata, moguće je iščitati koji se učenik najviše sviđa pojedincu, a potom i skupini.

2.2.1.3 Tehnika nominacije; imenovanja; sociometrijski test

Tehnika nominacije (Klarin, 2006) ili tehnika imenovanja (Kolak, 2010) obično je poznatija pod nazivom *sociometrijski test*. Ta je tehnika najpoznatija te se češće provodi nego spomenute, što ne znači da je i efikasnija od drugih tehnika. Najčešće se popularnost između učenika u razrednom odjelu sastoji od izražavanja mišljenja samih učenika unutar ispitivanog razreda (Kolak, 2010). „Takva procjena društvenoga položaja pojedinca naziva se sociometrijska tehnika. Sociometrijski test je tehnika kvantitativne analize neformalne strukture razrednog odjela“ (Kolak, 2010,

str. 246). Tehniku kojom se obično mjeri prihvaćanje ili odbijanje vršnjaka iz skupine razvio je Moreno 1934. godine (Klarin, 2006). Moreno (1962) ističe kako je svrha sociometrijskog testa da pojedinac iz skupine kojoj pripada ili bi mogao pripadati, izabere jedinku s kojom bi se želio družiti. Isto tako navodi kako je spomenuti test „sredstvo za proučavanje društvene strukture u svetlosti privlačenja ili odbijanja koja se ispoljavaju u jednoj grupi“ (Moreno, 1962, str. 43). Kod provođenja takve tehnike moguće je odabrati pozitivan i negativan kriterij biranja. Pozitivan kriterij od djece zahtjeva odabir određenog broja vršnjaka iz skupine s kojima bi npr. pisali zadaću, proveli slobodno vrijeme ili sl., dok su kod negativnog kriterija biranja pitanja ista, samo u negativnoj konotaciji. Dakle, pitanje može glasiti: s kim nikad ne bi pisao zadaću ili s kojom osobom ne bi volio provesti slobodno vrijeme i sl. Spomenuti kriteriji rezultiraju indeksom prihvaćanja i indeksom odbijanja. Prihvaćanje podrazumijeva određeni stupanj sviđanja, simpatije, dok odbijanje označava nesviđanje (Kolark, 2010).

Pri analizi rezultata u obzir treba uzeti neke dvojbe koje naglašava Klarin (2006) u svom radu. Navodi kako „u periodu srednjeg djetinjstva postoji antagonizam među spolovima, stoga se obično među negativcima nalaze imena djece suprotnog spola“ (Klarin, 2006, str. 61).

Nakon odabira kriterija biranja i odabira prikladnog pitanja, provoditelj sociometrijskog testa treba odrediti hoće li brojem mogućih odgovora ograničiti izbor ispitaniku. Ograničenje broja nominacija, koji se najčešće svodi na 3, 5 ili 7 osoba (Krnjajić, 1981), dovodi do mogućnosti pogrešaka. Ukoliko ograničimo učenicima broj biranja na npr. 3, treba imati na umu da bi pojedina djeca možda odabrala više od tri osobe, ali ih mi ograničavamo. S druge strane, možda bi dijete odabralo samo jednog ili dva učenika, ali će, kako bi zadovoljio formu koja se od njega traži, navesti nekog za koga se u drugačijim uvjetima ne bi odlučio (Klarin, 2006). Međutim, ostavi li se djetetu sloboda neograničene nominacije, moguće je da će dijete izgubiti kriterij što također dovodi do pogrešnog odgovora. Ograničavanjem izbora djecu se prisiljava na razmišljanje zbog selekcije te su takvi rezultati pouzdaniji.

Osim navedenog, Klarin (2006) postavlja pitanje etičnosti kod negativnih nominacija. Često i sama djeca pokazuju nezadovoljstvo zbog potrebe negativne selekcije. To je moguće izbjeći na način da se ponude samo pozitivna biranja te se

nakon analize, rezultati rangiraju prema razini prihvaćenosti. Učenike s brojem biranjima interpretira se kao više prihvaćene učenike, a one s manjim brojem, kao manje prihvaćene.

S obzirom na dobivene rezultate testa, moguće je učenike klasificirati u kategorije s obzirom na status u grupi. Postoje različite teorije klasifikacije prema kojima se učenici mogu svrstati u četiri, odnosno pet kategorija. Coie i suradnici izdvajaju pet (Klarin, 2006), dok Newcomba i Bukowski (1983. prema Klarin 2006; MacDonald, 1991; Legault, 1993; Torrey i sur., 1996. prema Kolak, 2010) razlikuju četiri kategorije učenika s obzirom na status u skupini: *učenik zvijezda*, *kontroverzan učenik*, *izoliran* i *odbačen*. *Učenik zvijezda* je onaj učenik kojeg karakteriziraju brojne pozitivne nominacije od strane kolega iz istraživane skupine. *Izolirani* učenik je gotovo ne primijećen unutar vlastite skupine, ima vrlo malo pozitivnih, ali i negativnih nominacija. *Kontroverzni* učenici dobivaju velik broj pozitivnih, ali i negativnih nominacija, dok su *odbačeni* oni s puno samo negativnih nominacija. Coieva klasifikacija je slična kao spomenuta. Osim *kontroverznih* i *odbačenih* učenika, Coie razlikuje i učenike zvijezde koje naziva *popularnim* učenicima, dok *izolirane* učenike naziva *zanemarenima*. Osim u pojedinim nazivima, razlika je i u tome što dodaje kategoriju *prosječnih* učenika. Spomenuto je jasnije prikazano tablicom broj 1.

Tablica 1: Kategorije prihvaćenosti prema Coie i suradnicima (Vasta i sur. 2005)

KATEGORIJA SOCIOMETRIJSKOG STATUSA	OPIS DJETETA
<i>popularni</i>	ostala djeca češće ih navode kao nekoga tko im se sviđa, a najrjeđe kao nekog tko im se ne sviđa
<i>zanemareni</i>	ostala djeca rijetko ih navode kao nekog tko im se bilo sviđa, bilo ne sviđa
<i>prosječni</i>	ostali ih umjereno često navode kao nekoga tko im se bilo sviđa, bilo ne sviđa
<i>kontroverzni</i>	ostala djeca ih često navode kao nekoga tko im se sviđa, ali i kao nekoga tko im se ne sviđa
<i>odbačeni</i>	ostala djeca najčešće ih navode kao nekoga tko im se ne sviđa, a najrjeđe kao nekoga tko im se sviđa

Klarin (2006) navodi kako uspoređeni rezultati dobiveni provođenjem sociometrijske tehnike nominacije i skale procjene nisu isti, međutim dobivena korelacija je prilično visoka te su obje tehnike valjane.

Kao što je već i spomenuto, kako bi podatci prikupljeni sociometrijskim testom dobili smisao, potrebno je izračunati individualne i grupne sociometrijske indekse. Njihovim računanjem dobit će se uvid u položaj pojedinca unutar skupine. Jurić (2004) navodi šest mogućnosti interpersonalnih odnosa koji se razlikuju prema tipu. Ovisno o tipu, odnos između pojedinaca varira od jake privlačnosti do jake averzije. Stoga razlikujemo tip A kod kojeg se dva subjekta međusobno odabiru, tip B u kojem jedan subjekt odabire drugog koji ga ignorira, tip C prema kojem jedan subjekt odabire drugog, a taj drugi prvog odbacuje, tip D u kojem se subjekti međusobno ignoriraju, tip E u kojem subjekt ignorira drugog koji njega odbacuje i tip F u kojem se subjekti međusobno odbacuju. Obuhvate li se tipovi C i D, koji su sličnog značaja, zajedno, dobiva se skala od pet stupnjeva prema kojoj A označava jaku privlačnost koja navedenim redom postepeno nestaje i dolazi do jake averzije koja je označena tipom F.

Kako bi se, nakon analize odnosa između dva pojedinca, provela usporedba u sklopu zajednice, primjenjuje se statistički aparat. Na tablici 2, koja je priložena, nalaze se formule za različite pokazatelje koje će se odabrati i primijeniti s obzirom na potrebe i okolnosti zbog kojih se aparat primjenjuje. Formule prikazuju izračunavanje indeksa sociometrijskog statusa, emocionalne ekspanzije, status vodstva, isključenje i socijalnu emotivnost. Što je rezultat bliži jedinici, tim je izračunavani status učenika veći (Jurić, 2004).

Tablica 2: Sociometrijski indeksi koji se najčešće izračunavaju (Jurić, 2004, str. 375)

Indeks prikazuje	Način izračunavanja	Značenje simbola
Sociometrijski status: S_i	$S_i = \frac{\Sigma(D^+ + D^-)}{N-1}$	D^+ broj osoba koje su birale i D^- broj osoba koje su odbacile i
Emocionalna ekspanzija: E_j	$S_j = \frac{\Sigma(C^+ + C^-)}{N-1}$	C^+ broj biranja koje je izvršio i C^- broj odbijanja koje je izvršio i
Status vodstva: L	$L = D^+ + R^+$	R^+ broj recipročnih biranja
Isključenje: Ex	$Ex = D^- + R^-$	R^- broj recipročnih odbijanja
Socijalna emotivnost: EE	$EE = C^+ + C^- + R^+ + R^-$	

U tablici 3 prikazan je izračun sociometrijskog statusa pojedinaca u razredu. Iz priložene tablice moguće je iščitati da najjači sociometrijski status u istraživanom razredu ima učenik pod šifrom 702 jer je izračun njegovog sociometrijskog statusa najbliže broju 1. Međutim, treba imati na umu da je to prikaz jačine sociometrijskog statusa, odnosno, primijećenosti i biranja od strane suučenika bez obzira jesu li ta brojna biranja pozitivna ili negativna

Tablica 3: Izračun sociometrijskog statusa pojedinca unutar jednog razrednog odjela

ŠIFRA UČENIKA	UKUPNO BIRAN	UKUPNO ODBAČEN	$S_i = \frac{\Sigma(D^+ + D^-)}{N-1}$
582	2	0	0,166667
592	3	4	0,583333
601	3	1	0,333333
612	3	0	0,25
621	0	10	0,833333
631	0	7	0,583333
641	2	1	0,25
651	9	0	0,75
662	6	0	0,5
672	7	0	0,583333
682	0	2	0,166667
691	2	1	0,25
702	0	11	0,916667

S obzirom da se ovaj rad bavi socijalnim odnosima unutar razrednog odjela, za potrebe ovog rada neće se izračunavati indeks interpersonalnih odnosa između dva pojedinca, već će se naglasak staviti na sociometrijski status skupine.

2.2.1.3.1 Sociometrijska matrica

Podaci dobiveni sociometrijskim testom, sami po sebi nemaju veliku ulogu ukoliko se pravilno ne interpretiraju te ukoliko se ne utvrdi kohezija dobivena u odgovorima ispitanika. U tu svrhu dobiveni podatci unose se u tablice koje se nazivaju sociometrijske matrice. One omogućuju lakši pregled biranja i odbijanja pojedinaca, ali i jasniju sliku o tome kojoj kategoriji pripada koji učenik. Matrice mogu biti razne, a ovdje su priložene dvije napravljene u svrhu ovog rada

U tablici broj 4a zorno je prikazano koji su učenici birali i odbacili koje učenike te kojim redoslijedom. Osim navedenog, vidljivo je koliko je učenik suučenika nominirao. Potpuni podatci obojani su zelenom bojom, a žuta boja znači da za tog učenika nisu unijeti svi podatci, odnosno, da nije izvršio svih šest biranja. Plavi pravokutnici označavaju mjesto na kojem se poklapaju učenikovi brojevi. Oni svakako neće biti popunjeni iz razloga što učenik ne može nominirati sam sebe.

Tablica 4a: Analiza razrednog odjela u matrici²

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	0
1	582		2+			3-	2-			1+	3+			1-	
2	592	3+				2-				1+	2+	3-		1-	
3	601		3-			2-			3+				1+	1-	2+
4	612					2-	1-		3+	2+	1+			3-	
5	621		2-				1-		1+	3+	2+			3-	
6	631			2+		3-		3+	1+				2-	1-	
7	641		3-	2+					3+			2-	1+	1-	
8	641		3-		3+	2-	1-				2+				1+
9	662	2+	3+				3-	2-	1+					1-	
10	672				1+	3-	2-		3+	2+				1-	
11	682		3+	3-	2+	2-					1+			1-	
12	691			1+		1-	2-	2+	3+					3-	
13	702					1-			3+	2+	1+				

U tablici 4b su pomoću šifri prikazani učenici, njihov pozitivan i negativan odabir te tko je birao i odbacio njih. Ujedno je prikazan i ukupan broj osoba koji su ih birale i odbacile zbog čega se lakše iščitava tko je najviše biran i je li to biranje pozitivno ili negativno.

Tablica 4b: Analiza razrednog odjela u matrici

ŠIFRA UČENIKA	BIRAO			ODBACIO			BIRAN OD	ODBAČEN OD	UKUPNO BIRAN	UKUPNO ODBAČEN
582	662	592	672	702	631	621	592,662	592,601,612,641,651,682,691,702	2	8
592	662	672	582	702	621	682	582,662,682	601,621,641,651	3	4
601	691	0	651	702	621	592	691,631,641	682	3	1
612	672	662	651	631	621	702	627,682,651		3	0
621	651	672	662	631	592	702		582,592,601,612,631,651,672,682,691,702	0	10
631	651	601	641	702	691	621		582,612,621,651,662,672,691	0	7
641	691	601	651	702	682	592	691,631	662	2	1
651	0	672	612	631	621	592	621,631,662,601,612,641,672,691,702		9	0
662	651	582	592	702	641	631	582,592,612,672,702,621		6	0
672	612	662	651	702	631	621	612,682,702,592,621,651,582		7	0
682	672	612	592	702	621	601		592,641	0	2
691	601	641	651	621	631	702	601,641	631	2	1
702	672	662	651	621				582,592,601,612,621,631,641,662,672,682,691	0	11

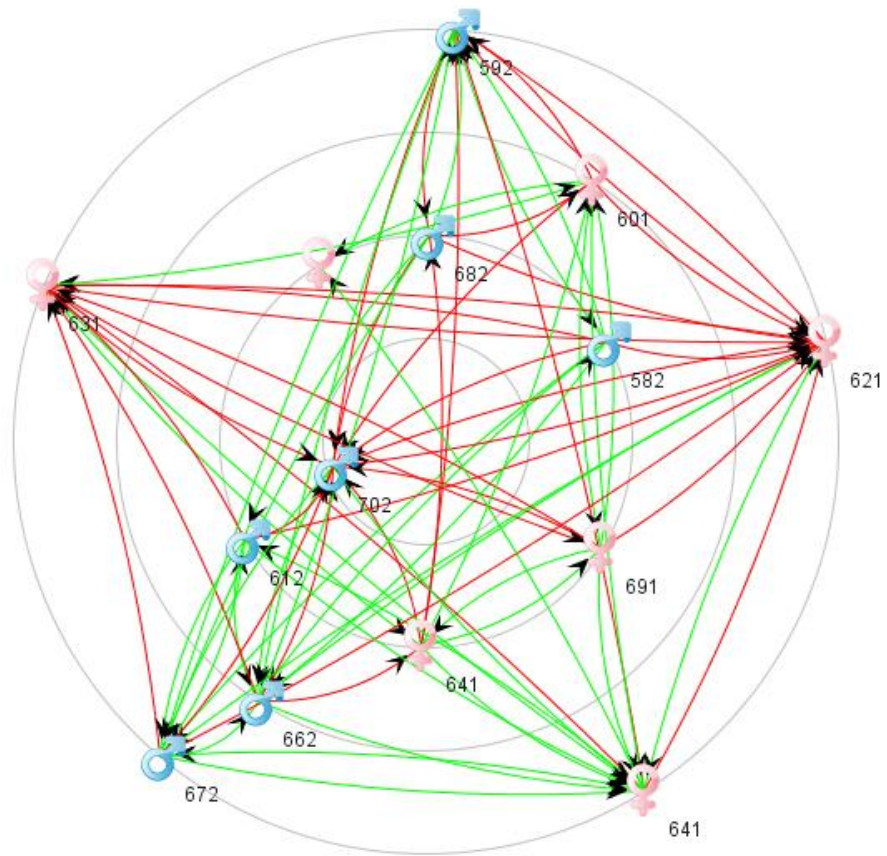
² Rezultati prikazani pod brojkom 0 prikazuju učenike koji nisu sudjelovali u istraživanju, stoga se njihovi podaci nisu interpretirali. Isto vrijedi i u ostalim tablicama.

2.2.1.3.2 Sociogram

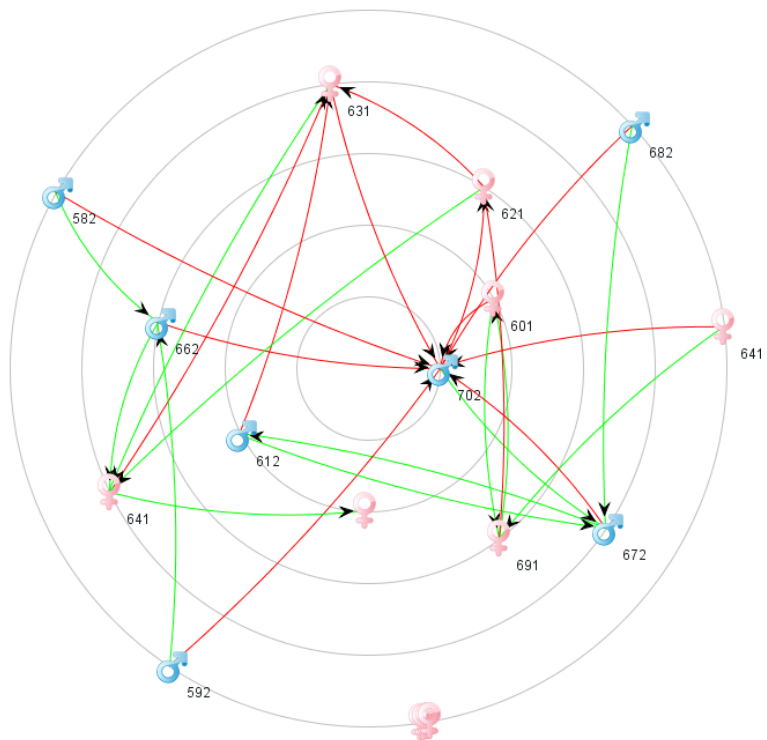
Dobivene rezultate sociometrijskog testa nije dovoljno izložiti u najjednostavnijem i najsažetijem obliku, već ih je potrebno predstaviti na način koji omogućuje što jasniju analizu. Odgovori se mogu prikazati kvantitativno, socijalnim matricama, individualnim i grupnim indeksima ili grafički – sociogramom. Sociogram se koristi kako bi se što slikovitije prikazali dobiveni rezultati analize odgovora ispitanika sociometrijskim testom te lakše uočila kohezija proizašla iz odgovora. Sociogram je oblik slikovnog predstavljanja na kojem je moguće vidjeti položaj koji svaki učenik ima u svojoj skupini, ali i sve uzajamne odnose koji među učenicima postoje (Moreno, 1962). Njegova složenost ovisi o broju jedinki koje pripadaju skupini i količini podataka koje se sociogramom želi prikazati. Svaki ispitanik prikazan je simbolom karakterističnim za spol kojem pripada (često se žene prikazuje krugom, a muškarce kvadratom) te rednim bojem prema popisu ili nekim drugim načinom za koji se odluči osoba koja ga izrađuje.

Na slijedećim su slikama prikazani sociogrami³ istog razrednog odjela, ali različitog opsega podataka. Slikom 1 prikazuju se sva pozitivna i negativna biranja učenika unutar razrednog odjela dok slika 2 prikazuje samo prva pozitivna i prva negativna biranja svih učenika unutar razrednog odjela. U sociogramu se jasno može uočiti centralni položaj učenik pod šifrom broj 702 koji zorno prikazuje da ima najjače izražen sociometrijski status unutar razrednog odjela.

³ Priloženi sociogrami izrađeni su u programu Sociogram 5.0 MikroGrafArt & Krimar.si

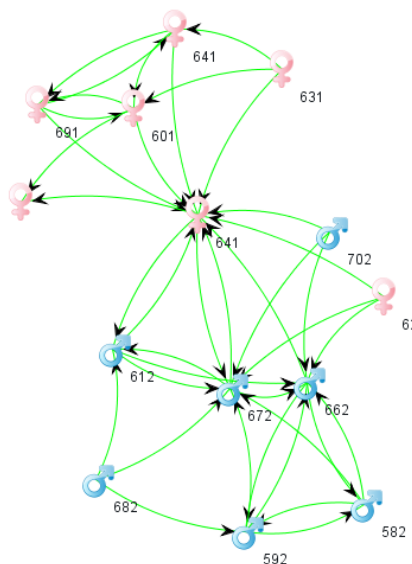

Slika 1: Kružni sociogram (sva biranja)

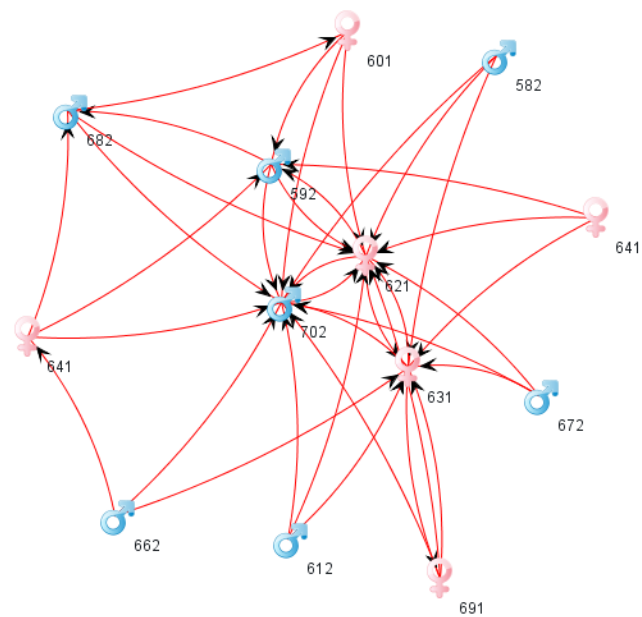

Slika 2: Kružni sociogram (prva pozitivna i negativna biranja)

Jurić (2004) navodi kako zbog nepreglednosti i teške orijentacije nije nužno izrađivati sociogram ukoliko bi trebao pokazivati velik broj pojedinaca i ispitanih podataka. Ako se isti i izrađuje, češće se zbog preglednosti prikazuju samo prva biranja ili se posebni sociogram izrađuje za pozitivna biranja, poseban za negativna kao što je prikazano na slikama 3 i 4.

Slika 3: Pozitivna biranja

Slika 4: Negativna biranja

U prilogu se nalaze sociogrami svih razrednih odjela rađeni za potrebe ovog istraživanja.

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

3.1 PROBLEM I CILJ ISTRAŽIVANJA

Problem empirijskog istraživanja je uspjeh učenika izražen školskim ocjenama i socijalni odnosi unutar razreda prikazani pomoću sociometrijskog statusa učenika. Cilj istraživanja provedenog u svrhu diplomskog rada je utvrditi sociometrijski status učenika unutar uzorka te pronaći povezanost sa školskim ocjenama.

3.2 HIPOTEZE

Iz spomenutog je cilja moguće postaviti nekoliko pretpostavki:

- Hipoteza 1: *Popularni* učenici imaju najbolje ocjene.
- Hipoteza 2: *Odbačeni* učenici imaju najlošije ocjene.
- Hipoteza 3: *Prosječni, zanemareni i kontroverzni* učenici imaju bolje ocjene od *odbačenih* i lošije od *popularnih* učenika.
- Hipoteza 4: Postoji statistički značajna povezanost između uspjeha i sociometrijskog statusa učenika.
- Hipoteza 5: Ne postoji statistički značajna povezanost između spola i sociometrijskog statusa učenika.
- Hipoteza 6: Ne postoji statistički značajna razlika u sociometrijskog kategoriji *popularni* učenici s obzirom na spol.
- Hipoteza 7: Ne postoji statistički značajna razlika u sociometrijskoj kategoriji *odbačeni* učenici s obzirom na spol.
- Hipoteza 8: Postoji statistički značajna razlika s obzirom na uspjeh učenika iz predmeta Matematika, Priroda i društvo i Tjelesna i zdravstvena kultura i kategorija sociometrijskog statusa učenika.
- Hipoteza 9: Postoji statistički značajna razlika s obzirom na uspjeh učenika iz predmeta Matematika, Priroda i društvo i Tjelesna i zdravstvena kultura i kategorija *odbačeni* i *popularni* učenici.

3.3 SRODNA ISTRAŽIVANJA

Kao što je u uvodu spomenuto, o ovoj konkretnoj temi nema mnogo literature, međutim, slično istraživanje provedeno je 2017. godine za potrebe diplomskog rada pod autorstvom Mije Antolić, a rad je nazvan *Usporedba školskog uspjeha i sociometrijskog statusa učenika u razrednom odjelu*. U istraživanju su sudjelovali učenici šestih razreda, a cilj istraživanja bio je usporediti školske uspjehe učenika koji su bili raspoređeni u tri statusne grupe osmišljene od strane autorice: *popularni učenici, prosječni i kontroverzni te nepopularni*. Utvrđeno je da se njihovi statusi razlikuju i to u korist učenika sa statusom *popularnosti te prosječnosti i kontroverznosti*. Povezanost vršnjačkih odnosa i školskog uspjeha istraživali su i Košir i suradnici (2007) te Lubbers i suradnici (2006). U ovim se istraživanjima došlo do spoznaje o značajnoj statistički pozitivnoj povezanosti sociometrijskog statusa i školskog uspjeha. Istraživanje autorice Vulić-Prtorić (1992) sadrži dvije varijable ovog istraživanja, ocjene i sociometrijski status učenika, međutim, u njemu se pojavljuje i varijabla anksioznost s kojom se iste povezuju.

Osim spomenutih, provedena su i brojna istraživanja koja se odnose na jednu od varijabli koje se istražuju u ovom radu pa se tako varijablom ocjenjivanje bave Babarović, Burušić, Šakić (2010), Đurić (2015), Matijević (2005), Bedeniković Lež (2009), Buljubašić-Kuzmanović i Botić (2012), dok socijalne odnose proučavaju Kolak (2010), Oblačić i sur. (2015), Buljubašić-Kuzmanović (2010) i dr.

3.4 POSTUPAK PROVOĐENJA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je provedeno deskriptivnom metodom istraživanja, anketnim upitnikom koji se sastojao od dva dijela. Prvi dio sadržavao je pitanja o ocjenama učenika, a drugi pitanja pomoću kojih će se utvrditi sociometrijski status učenika unutar razrednog odjela. Istraživanje se provodilo nekoliko dana u prvoj polovici svibnja, ovisno o tome kada su se uspjele prikupiti potpisane suglasnosti za sudjelovanje u istraživanju i sukladno raspoloživom vremenu učiteljica. Većina razreda koji su sudjelovali u istraživanju ispunjavala je anketne upitnike tijekom sata razrednika, a dva razreda, prema želji učiteljica, na satu zatečenom pri dolasku studentice. Prije podjele anketnih listića učenicima je objašnjena svrha istraživanja,

te je naglašeno da je ispunjavanje dobrovoljno i tajno. Učenici su upućeni na istinitost odgovora i zamoljeni su da na pitanja u kojima trebaju napisati imena učenika, napišu i prezime zbog lakše analize i smanjenja pogrešaka.

Ispunjavanje anketnog upitnika trajalo je od 3 do 7 minuta, ovisno o brzini pisanja i promišljanja učenika.

Sukladno istraživačkim pitanjima postavljene su i varijable istraživanja. U radu je korišteno nekoliko varijabli. Jedna od varijabli su školske ocjene, točnije, zaključne ocjene koje je učenik postigao na kraju prethodnog razreda iz predmeta Hrvatski jezik, Matematika, Priroda i društvo te Tjelesna i zdravstvena kultura, zatim, varijabla sociometrijski status učenika koji će se utvrditi nakon analize podataka dobivenih provedbom sociometrijskog testa. Osim spomenutih, u radu je korištena i varijabla spol učenika.

Prva varijabla, školske ocjene, je nezavisna, isto kao i spol, a varijabla sociometrijski status učenika je zavisna.

3.5 UZORAK

U ovom je radu stavljen naglasak na osnovnoškolsko obrazovanje. Osnovnoškolsko obrazovanje u Republici Hrvatskoj započinju upisom u prvi razred osnovne škole te je obavezno za svu djecu s boravištem u Republici Hrvatskoj, neovisno o djetetovom državljanstvu. Obrazovni sustav u osnovnim školama reguliran je Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (Pročišćeni tekst), NN 126/2012). U istraživanju se stavio naglasak na treći i četvrti razred osnove škole. To razdoblje u pravilu traje od 9. do 11. godine djetetovog života. Razlog odabira tih razreda je veća svijest učenika o ocjenama i njihovom značaju za budućnost nego što je to slučaj u prvom i drugom razredu.

Istraživanje u svrhu ovog diplomskog rada obuhvaća uzorak od šest razreda osnovnih škola, četiri treća razreda i dva četvrta razreda. Uzorak je prigodan i sačinjava 82 učenika, 57 učenika trećih razreda i 25 učenika četvrtih razreda od čega su 34 djevojčice, a 48 dječaka. U istraživanju su sudjelovale dvije osnovne škole i to: Osnovna škola Pušća, iz Pušće koja se nalazi na području Zagrebačke županije i Osnovna škola doktora Ante Starčevića, Dubrava, s područja Grada Zagreba.

Sudjelovanje u istraživanju je dobrovoljno te je zagarantirana anonimnost rezultata.

3.6 INSTRUMENTI

Za potrebe istraživanja korišten je anketni upitnik koji se sastoji od pitanja o osobnim podacima učenika, zatim podataka o učenikovim ocjenama i sociometrijskog upitnika. Od osobnih podataka učenika zatraženo je ime i prezime, razred, škola i spol djeteta. Nadalje, postavljena su pitanja vezana za ocjene koje je učenik imao zaključene na kraju prošle školske godine iz obrazovnih predmeta: Hrvatskog jezika, Matematike i Prirode i društva te odgojnog predmeta: Tjelesne i zdravstvene kulture. Odluka o izboru Tjelesne i zdravstvene kulture uz obrazovne predmete donesena je zbog mišljenja da djeca vole druženje s učenicima koji su odlično ocjenjeni iz sportskih aktivnosti, odnosno, s dobrim sportašima, a ne preferiraju s onima koji to nisu. Učenikov zadatak bio je zaokružiti odgovarajuću ocjenu na anketnom listiću. U zadnjem dijelu anketnog upitnika nalazio se sociometrijski test koji je sačinjavao dva pitanja: jedno pitanje prihvaćanja i jedno odbijanja. Prvo pitanje glasillo je: „Pored kojeg učenika iz razreda bi najviše volio/voljela sjediti?“, a drugo pitanje glasillo je: „Pored kojeg učenika iz razreda ne bi volio/voljela sjediti u klupi?“ Broj mogućih odgovora ograničen je na tri, iako se učenike nije opominjalo ukoliko nisu ispunili sva tri polja, iz razloga navedenih u teorijskom dijelu rada.

3.7 OBRADA PODATAKA I ANALIZA REZULTATA

Nakon što su prikupljeni anketni listići s učeničkim odgovorima, slijedila je njihova obrada. Najprije je bilo potrebno klasificirati učenike s obzirom na sociometrijski status unutar razreda. U toj je klasifikaciji korišten program Sociometrija 5.0 koji status učenika računa prema kriterijima za pojedinu sociometrijsku skupinu prikazanima na slici broj 5, prema Coieu i Dogeu (1988).

Sociometrijska grupa	Socijalna preferentnost	Socijalni utjecaj
Omiljeni	> 1.0	$z_p > 0 \square z_n < 0$
Odbijeni	< 1.0	$z_p < 0 \square z_n > 0$
Previđeni	$z_p < 0 \square z_n < 0$	< -1.0
Kontroverzni	$z_p > 0 \square z_n > 0$	> 1.0
Prosječni	$1.0 \geq z_p - z_n \geq -1.0$	$1.0 \geq z_p + z_n \geq -1.0$

Slika 5: Kriteriji za svrstavanje učenika u sociometrijske grupe po Coieui i Dodgeu (1988)

Nakon utvrđivanja sociometrijskog statusa učenika, pomoću programa SPSS izračunat je broj učenika koji pripadaju pojedinoj sociometrijskoj skupini. Kako bi se utvrdila točnost prve tri postavljene hipoteze, izračunata je aritmetička sredina ocjena svih učenika unutar pojedine sociometrijske skupine za svaki pojedini predmet. Dobiveni rezultati prikazani su u tablici 5.

Tablica 5: Broj učenika koji pripadaju kategorijama sociometrijskog statusa i prosjek ocjena unutar skupine

sociometrijski status		uspjeh - Hj	uspjeh - Mat	uspjeh- Pid	uspjeh - Tzk
Popularni	Aritmetička sredina	4,79	4,86	4,79	5,00
	Broj učenika	29	29	29	29
	Standardna Devijacija	,412	,351	,412	,000
Kontroverzni	Aritmetička sredina	4,00	4,09	4,00	5,00
	Broj učenika	11	11	11	11
	Standardna Devijacija	,894	,831	,775	,000
Prosječni	Aritmetička sredina	4,35	4,25	4,40	5,00
	Broj učenika	20	20	20	20
	Standardna Devijacija	,745	,910	,754	,000
Zanemareni	Aritmetička sredina	4,83	5,00	5,00	5,00
	Broj učenika	6	6	6	6
	Standardna Devijacija	,408	,000	,000	,000
Odbačeni	Aritmetička sredina	4,25	3,69	4,00	4,63
	Broj učenika	16	16	16	16
	Standardna Devijacija	,856	1,138	1,033	,619
Ukupno	Aritmetička sredina	4,48	4,39	4,45	4,93
	Broj učenika	82	82	82	82
	Standardna Devijacija	,724	,885	,772	,306

U tablici je moguće uočiti da od ukupno 82 učenika, 29 je svrstano u kategoriju *popularnih*, 11 je *kontraverznih*, 20 *prosječnih*, 6 *zanemarenih* i 16 *odbačenih*.

Pomoću aritmetičke sredine izračunat je prosjek ocjena za sve sociometrijske skupine i sve istraživane predmete. Prosjek ocjena *popularnih* učenika iz Hrvatskoga jezika iznosi 4,79, iz Matematike 4,86, a iz Prirode i društva, 4,79. Kod kontroverznih učenika prosjek ocjena iz Hrvatskoga jezika je 4,00, iz Matematike, 4,09, a iz Prirode i društva 4,00. Prosječna ocjena kod *prosječnih* učenika iz Hrvatskoga iznosi 4,35, iz Matematike 4,25, a iz Prirode i društva 4,40. Kod *zanemarenih* je prosjek ocjena iz Hrvatskoga jezika 4,83, a iz Matematike i Prirode i društva 5,00. *Odbačeni* učenici imaju prosjek ocjena 4,25 iz Hrvatskoga jezika, 3,69 iz Matematike i 4,00 iz Prirode i društva. Zanimljivo je uočiti da prosjek ocjena iz Tjelesne i zdravstvene kulture u svim sociometrijskim skupina iznosi 5,00, osim kod *odbačenih* učenika gdje iznosi 4,93. Kod *odbačenih* je, također, uočen i najviši stupanj standardne devijacije, odnosno raspršenosti odgovora. Osim spomenutog, zanimljivo je i da su ocjene *zanemarenih* učenika iz svih predmeta bolje od *popularnih* učenika, a prosječna ocjena iz predmeta Hrvatski jezik je bolja kod *odbačenih* učenika nego kod kontroverznih, a jednaka iz predmeta Priroda i društvo.

Radi lakše i jednoznačne usporedbe, slijedi izračun aritmetičke sredine ocjena svih predmeta unutar pojedine sociometrijske skupine. U tu je svrhu najprije izračunata prosječna ocjena iz Hrvatskoga jezika, Matematike, Prirode i društva i Tjelesne i zdravstvene kulture za svakog pojedinca, a potom i za pojedinu sociometrijsku skupinu. Rezultati su prikazani u tablici 6. U njoj je moguće uočiti da, zaokružimo li prosjek ocjena na dvije decimale, *popularni* učenici imaju prosjek 4,86, *kontroverzni* 4,27, *prosječni* učenici 4,50, *zanemareni* iznenađujućih 4,96 te *odbačeni* 4,14.

Tablica 6: Prosjek ocjena učenika unutar pojedine sociometrijske skupine

Sociometrijski status	Aritmetička sredina	Broj učenika	Standardna devijacija
<i>Popularni</i>	4,8621	29	,20687
<i>Kontroverzni</i>	4,2727	11	,55288
<i>Prosječni</i>	4,5000	20	,55607
<i>Zanemareni</i>	4,9583	6	,10206
<i>Odbačeni</i>	4,1406	16	,78512
Ukupno	4,5610	82	,57542

Ovom je analizom potvrđena druga hipoteza - *odbačeni* učenici imaju najlošije ocjene. Iako kontraverzni i prosječni učenici imaju bolje ocjene od *odbačenih*, a lošije od *popularnih* kao što je i predviđeno hipotezom broj 3, hipoteza broj 3 koja glasi: *Prosječni, zanemareni i kontroverzni učenici imaju bolje ocjene od odbačenih i lošije od popularnih učenika*, nije potvrđena jer je utvrđeno da *zanemareni* učenici imaju bolje ocjene od *popularnih* učenika. Time se odbacuje i prva hipoteza.

Kako bi se utvrdila točnost hipoteze 4 koja glasi: *Postoji statistički značajna povezanost između uspjeha i sociometrijskog statusa učenika*, proveden je Pearsonov test povezanosti. Njime je utvrđeno da postoji značajna negativna povezanost između kategorija sociometrijskog statusa učenika i uspjeha iz predmeta Matematika i Tjelesna i zdravstvena kultura. Drugim riječima, što su učenici uspješniji ta dva predmeta, manja vjerojatnost da će pripadati sociometrijskoj skupini *odbačenih*. Iako nije toliko značajna, povezanost u istom smjeru postoji i između kategorija sociometrijskog statusa učenika i uspjeha iz nastavnog predmeta Priroda i društvo. U tablici 7 također se može uočiti statistički značajna povezanost između uspjeha iz Matematike, Prirode i društva i Tjelesne i zdravstvene kulture s uspjehom iz Hrvatskog jezika, što znači da što je veći uspjeh iz Matematike, Prirode i društva i Tjelesne i zdravstvene kulture, time je veća vjerojatnost da će biti veći i uspjeh iz predmeta Hrvatski jezik. Također se može uočiti povezanost između uspjeha iz Prirode i društva i Tjelesne i zdravstvene kulture s uspjehom iz Matematike te uspjeha iz Tjelesne i zdravstvene kulture s uspjehom iz Prirode i društva.

Tablica 7: Povezanost uspjeha i kategorija i sociometrijskog statusa učenika

		Kategorija sociometrijskog statusa učenika	Uspjeh iz nastavnog predmeta Hrvatski jezik	Uspjeh iz nastavnog predmeta Matematika	Uspjeh iz nastavnog predmeta Priroda i društvo	Uspjeh iz nastavnog predmeta Tjelesna i zdravstvena kultura
Kategorija sociometrijskog statusa učenika	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	1	-,206 ,064 82	-,395(**) ,000 82	-,275(*) ,012 82	-,381(**) ,000 82
Uspjeh iz nastavnog predmeta Hrvatski jezik	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	1	1 ,000 82	,747(**) ,000 82	,738(**) ,000 82	,327(**) ,003 82
Uspjeh iz nastavnog predmeta Matematika	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	1	1 ,000 82	1 ,000 82	,768(**) ,000 82	,335(**) ,002 82
Uspjeh iz nastavnog predmeta Priroda i društvo	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	1	1 ,000 82	1 ,000 82	1 ,000 82	,299(**) ,006 82
Uspjeh iz nastavnog predmeta Tjelesno zdravstvena kultura	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	1	1 ,000 82	1 ,000 82	1 ,000 82	1 ,000 82

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Prema podacima iz tablice 8, vidljivo je da je $p=0,134$, ($p>0,05$) što znači da ne postoji statistički značajna povezanost između spola i sociometrijskog statusa učenika, kao što je i pretpostavljeno hipotezom 5.

Tablica 8: Povezanost između spola i sociometrijskog statusa učenika

		Kategorija sociometrijskog statusa učenika	Spol
Kategorija sociometrijskog statusa učenika	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	1	,134 ,230 82 1

Iako je hipotezom 6 pretpostavljeno da ne postoji statistički značajna razlika u sociometrijskog kategoriji *popularni* učenici (kod prvog odabira učenika) s obzirom na spol, analizom rezultata utvrđeno je da postoji razlika i to u korist dječaka

($p=0,000$). Iako bi se takvi rezultati mogu pripisati većem broju dječaka u uzorku, razlika u odabiru je značajna, što nije slučaj i kod *odbačenih*. Kod *odbačenih* učenika razlika s obzirom na spol nije statistički značajna ($p=0,540$) zbog čega se prihvaća postavljena hipoteza 7 koja glasi: Ne postoji statistički značajna razlika u sociometrijskoj kategoriji *odbačeni* učenici s obzirom na spol.

Kako bi se testirale preostale dvije hipoteze, korišten je Kruskal-Wallis test. Njime se pokušala utvrditi razlika između uspjeha iz nastavnih predmeta Matematika, Priroda i društva i Tjelesna i zdravstvena kultura i sociometrijskog statusa učenika općenito, ali i s obzirom na kategoriju *odbačeni* i *popularni* učenici. Iz dobivenih podataka moguće je uočiti da se uspjeh iz predmeta Matematika razlikuje s obzirom na kategorije sociometrijskog statusa učenika općenito ($\chi^2=12,955$; $df=3$; $p=0,006$), što je osobito istaknuto kod učenika s ocjenom dovoljan ($p<0,05$). Dobiveni podaci govore da što učenik ima lošije ocjene iz Matematike, a osobito ukoliko ima ocjenu dovoljan, time je veća vjerojatnost da će pripadati sociometrijskoj skupini *odbačenih*. Međutim, kada se testirala hipoteza koja se odnosi na sociometrijsku kategoriju *popularni* i *odbačeni* nije utvrđena statistički značajna razlika. To je vidljivo prema p koji je i kod *popularnih* ($\chi^2=1,717$; $df=3$; $p=0,633$) i *odbačenih* ($\chi^2=3,382$; $df=3$; $p=0,336$) veći od 0,05. Istim testom utvrđeno je kako kod predmeta Priroda i društvo ne postoji statistički značajna razlika između uspjeha učenika iz navedenih predmeta s obzirom na kategorije sociometrijskog statusa općenito ($\chi^2=7,250$; $df=3$; $p=0,064$), ali niti s obzirom na kategorije *odbačeni* ($\chi^2=0,791$; $df=3$; $p=0,852$) i *popularni* ($\chi^2=0,761$; $df=3$; $p=0,859$) učenici. U predmetu Tjelesna i zdravstvena kultura postoji statistički značajna razlika između kategorija sociometrijskog statusa učenika općenito, osobito kod učenika s dobrim i vrlo dobrim ocjenama ($\chi^2=7,425$; $df=2$; $p=0,024$), iako se statistički značajna razlika ne primjećuje kod *odbačenih* ($\chi^2=4,852$; $df=2$; $p=0,088$) a još je manja kod *popularnih* ($\chi^2=0,854$; $df=2$; $p=0,653$) učenika.

Statistički značajna razlika između uspjeha iz predmeta Tjelesna i zdravstvena kultura i sociometrijskog statusa učenika općenito i Matematike i sociometrijskog statusa učenika općenito znači da je veća vjerojatnost da će učenici s lošijim ocjenama iz tih predmeta biti nepoželjnije društvo unutar razrednog odjela pa samim time i svrstani u kategoriju *odbačenih*. Zbog dobivenih se rezultata ne može u

potpunosti prihvatiti hipoteza 8 koja glasi: postoji statistički značajna razlika s obzirom na uspjeh učenika iz predmeta Matematika, Priroda i društvo i Tjelesna i zdravstvena kultura i kategorija sociometrijskog statusa učenika, već samo djelomično, a hipoteza 9: Postoji statistički značajna razlika s obzirom na uspjeh učenika iz predmeta Matematika, Priroda i društvo i Tjelesna i zdravstvena kultura i kategorija *odbačeni* i *popularni* učenici se, zbog ne pronalaska statistički značajne razlike unutar kategorije odbačenih i popularnih, u potpunosti odbacuje.

ZAKLJUČAK

Polaskom u školu, učenicima je pružena mogućnost stjecanja brojnih socijalnih odnosa i razvijanja prosocijalnih kompetencija. Osim što je škola mjesto neiscrpnih interakcija učenika s vršnjacima, ali i s odraslima, njena primarna uloga je odgoj i obrazovanje. Kako bi se vrednovao učenikov uspjeh, postignuća i napredak, potrebno ga je sustavno pratiti, procjenjivati i ocjenjivati. Posljednja sastavnica vrednovanja, ocjenjivanje, zaokuplja najveći interes učenika, ali i roditelja.

U ovom se radu uočava povezanost između dva važna, spomenuta segmenta škole – školskih ocjena i socijalni odnosa. Cilj ovog rada bio je utvrditi sociometrijski status učenika unutar uzorka te pronaći povezanost sa školskim ocjenama. Kako bi se utvrdio sociometrijski status učenika, odnosno, kako bi se uočili socijalni odnosi unutar razreda, bilo je potrebno provesti sociometrijski test. Test se provodio putem anketnih listića koji su, osim sociometrijskih pitanja sadržavali i pitanja o učenikovim ocjenama na kraju prošle školske godine. Nakon analize dobivenih podataka i klasifikacije učenika prema sociometrijskom statusu unutar skupine, slijedila je statistička obrada podataka. Sažmu li se rezultati istraživanja, može se zaključiti da najbolji prosjek ocjena imaju učenici koji spadaju u kategoriju *zanemarenih*, zatim slijede *popularni*, *prosječni*, *kontroverzni*, a kao što je i očekivano, najlošije ocjene imaju učenici iz kategorije *odbačenih*. S obzirom na prethodna istraživanja i vlastita očekivanja, iznenadio je podatak da su najuspješniji učenici svrstani u kategoriju *zanemarenih*, a ne *popularnih* učenika. Također se može zaključiti da postoji statistički značajna povezanost između uspjeha iz predmeta Matematika, Priroda i društvo i Tjelesna i zdravstvena kultura i sociometrijskog statusa učenika, odnosno, što će biti bolje ocjene iz navedenih predmeta, tim će učenik biti bliži kategoriji *popularnih* učenika. Iako prema dobivenim podacima nije pronađena statistički značajna povezanost između sociometrijskog statusa učenika i spola, uočeno je da su u kategoriji *popularnih* učenika znatno učestalije birani dječaci nego djevojčice, a u kategoriji *odbačenih* nema statistički značajnih razlika s obzirom na spol učenika. Također, u radu je utvrđeno da će učenici koji imaju lošije ocjene iz predmeta Matematika i Tjelesna i zdravstvena kultura vjerojatno imati lošiji status unutar razrednog odjela, odnosno, pripadati kategoriji *odbačenih*. Međutim,

sagledavajući samo kategorije *odbačenih* i *popularnih* nisu pronađene statistički značajne razlike koje bi to potvrdile.

Provedeno istraživanje otvara mogućnosti proširivanja i provođenja novih istraživanja u ovom području. Isto bi se istraživanje moglo provesti u istim razrednim odjelima nakon određenog perioda i nakon što su poduzete mjere kojima bi se pospješio odnos unutar skupine. Također, isto istraživanje moglo bi se provesti i na drugačijem uzorku ili bi se naglasak mogao staviti na više razrede osnovnih škola

PRILOZI

Prilog 1: Upitnik za učenike

Ime i prezime: _____

Razred: _____

Škola: _____

Ja sam: djevojčica dječak

ZAOKRUŽI KOJU SI OCJENU IMAO/IMALA NA KRAJU PROŠLE ŠKOLSKE
GODINE IZ PREDMETA:

HRVATSKI JEZIK: 2 3 4 5

MATEMATIKA: 2 3 4 5

PRIRODA I DRUŠTVO: 2 3 4 5

TJELESNA I ZDRAVSTVENA
KULTURA: 2 3 4 5

PORED KOJEG UČENIKA IZ RAZREDA BI NAJVIŠE VOLIO/VOLJELA
SJEDITI?

1. _____

2. _____

3. _____

PORED KOJEG UČENIKA IZ RAZREDA NE BI VOLIO/VOLJELA SJEDITI U
KLUPI?

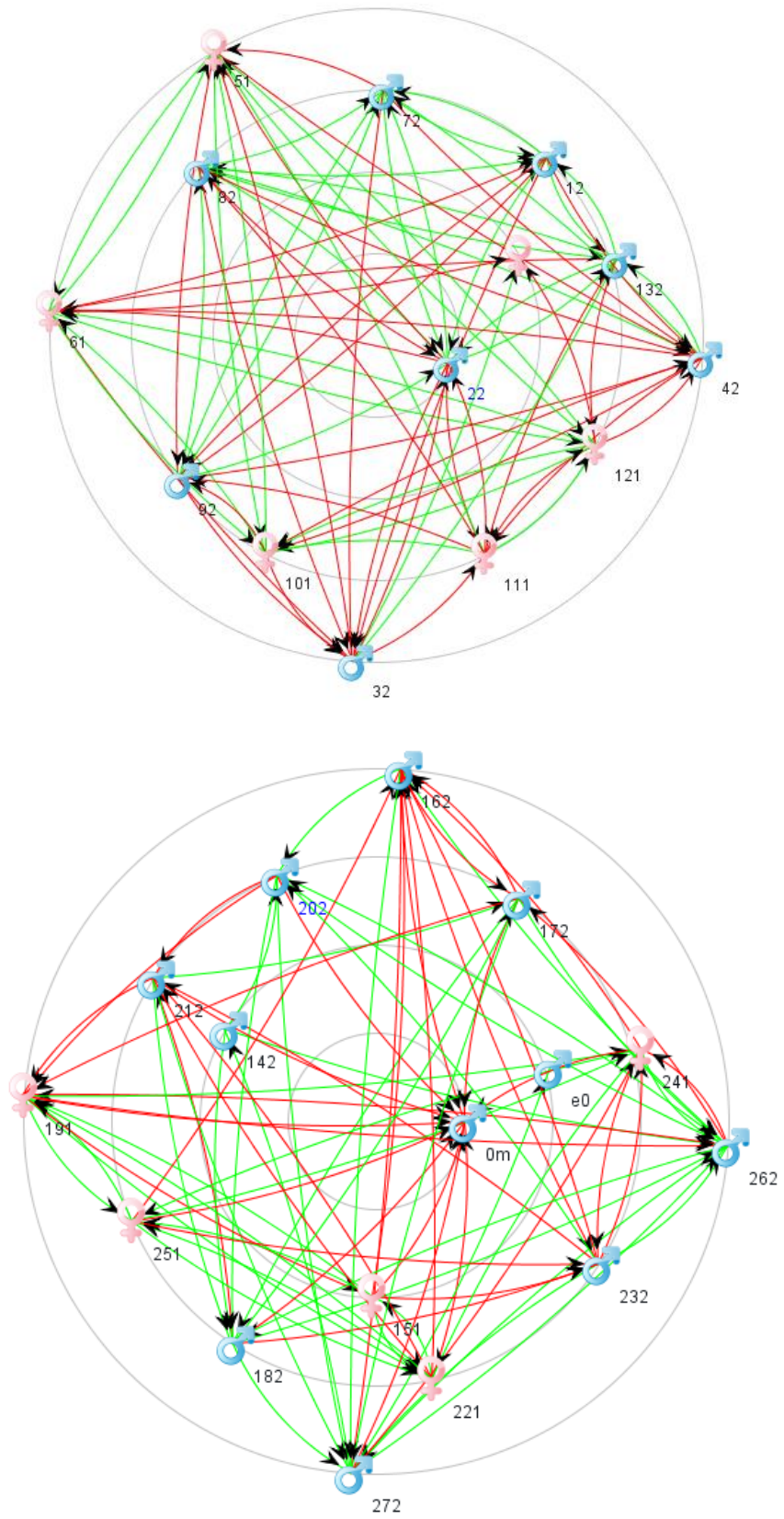
1. _____

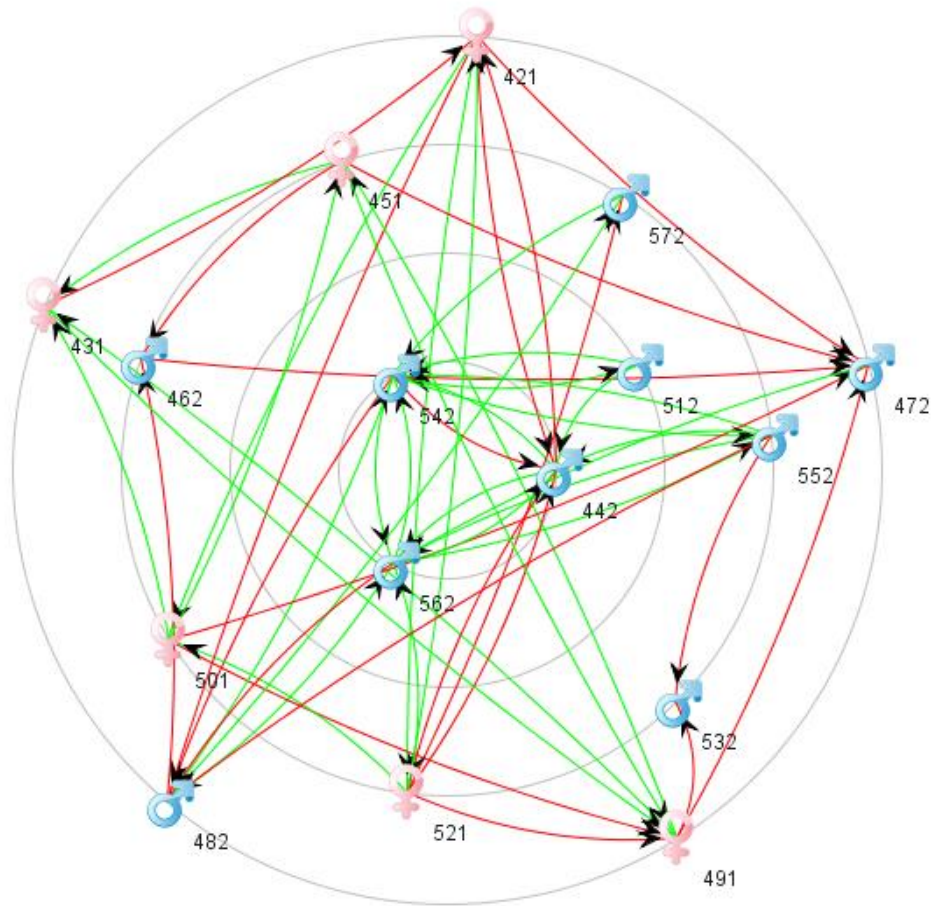
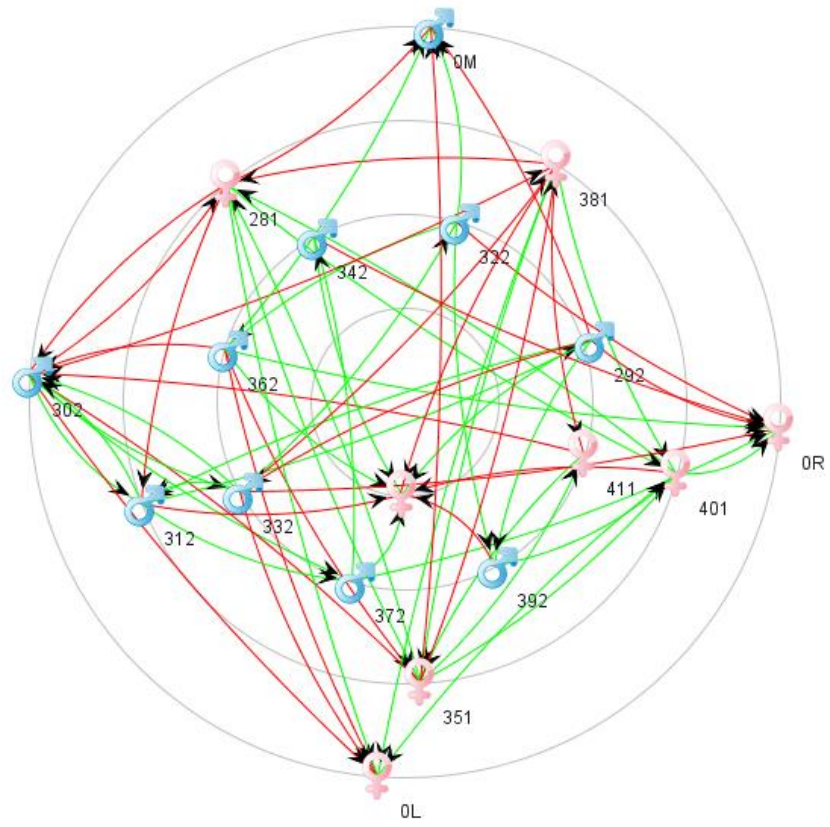
2. _____

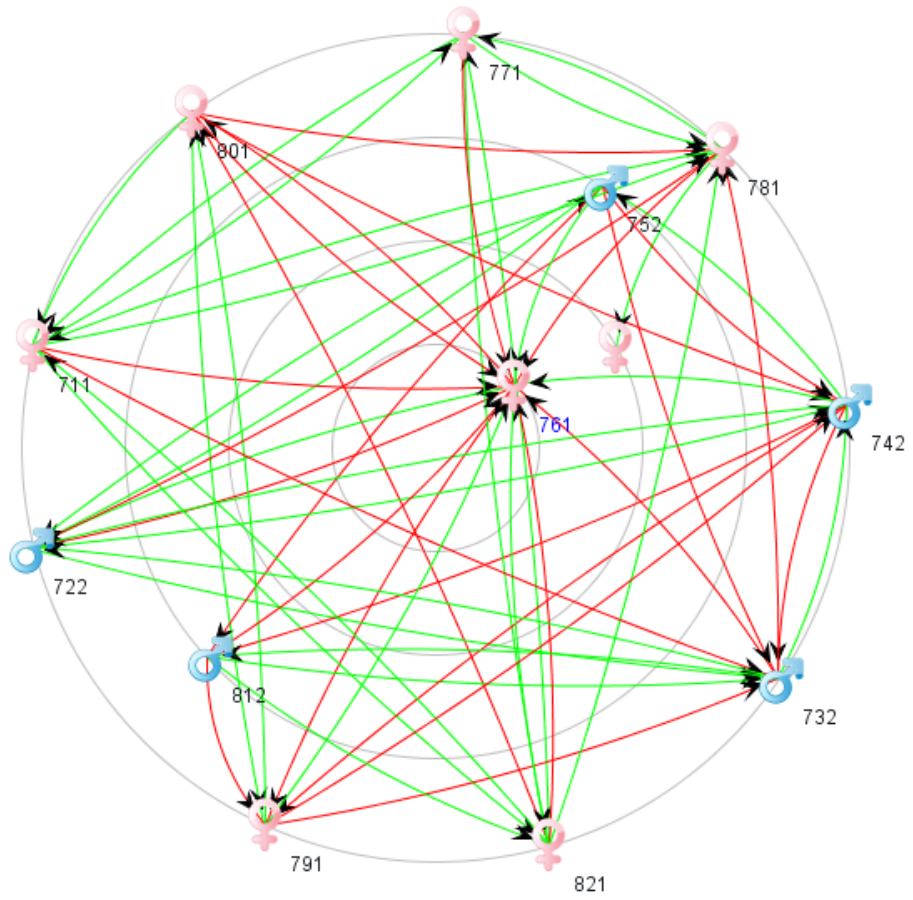
3. _____

Hvala na suradnji! ☺

Prilog 2: Sociogrami različitih razrednih odjela rađeni u svrhu ovog rada

LITERATURA

1. Babarović, T., Burušić, I., Šakić, M. (2010). Psihosocijalne i obrazovne odrednice školskog uspjeha učenika osnovnih škola: dosezi današnjih istraživanja. *Suvremena psihologija*. 13 (2). 235-256. Preuzeto s: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=123704 (25.5.2018.)
2. Bačić, Lj., Bognar, L., Brdarić, R., Findak, V., Funduk, R., Grgurić, N., Hitrec, G., Janković, M., Lajoš, F., Leko, A., Lugomer, G., Matijević, M., D., Milohnić, L., Ranogajec, J., Rojko, P. (1983). *Praćenje i opisno ocjenjivanje učenika u razrednoj nastavi: priručnik za nastavnike*. Zagreb: Zavod za prosvjetno-pedagošku službu SR Hrvatske, NIRO Školske novine.
3. Bedenković Lež, M. (2009). Uloga majke u školskom uspjehu djeteta. *Školski vjesnik*. 58 (3), 331-344. Preuzeto s: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=122852 (25.5.2018.)
4. Bilić, V. (2001). *Uzroci, posljedice i prevladavanje školskog neuspjeha*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.
5. Borić, E. i Stanić I. (2016). *Mjerila ocjenjivanja u razrednoj nastavi*. Zagreb: Školska knjiga.
6. Bošnjak, B. (1997). *Drugo lice škole – istraživanje razredno-nastavnog ozračja*. Zagreb: Alineja.
7. Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj: Emocionalni i socijalni razvoj*. Zagreb: Naklada Slap.
8. Brebrić, Z. (2008). Neke komponente emocionalne inteligencije, školski uspjeh, prosocijalno i agresivno ponašanje učenika u primarnom obrazovanju. *Napredak*. 149 (3). 296-311. Preuzeto s: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=123115 (3.6.2018.)
9. Brozović, D. (1999). *Hrvatska enciklopedija* (Vol. 1). Leksikografski zavod "Miroslav Krleža". Preuzeto s: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=56950> (21.4.2018).
10. Buljubašić-Kuzmanović, V. (2010). Socijalne kompetencije i vršnjački odnosi u školi. *Pedagoška istraživanja*. 7 (2). 191-201. Preuzeto s:

- http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=174493
(25.5.2018.)
11. Buljubašić-Kuzmanović, V., Botić, T. (2012). Odnos školskog uspjeha i socijalnih vještina kod učenika osnovne škole. *Život i škola*. 58 (27). 38-54. Preuzeto s: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=123796
(3.6.2018.)
 12. Čudina-Obradović, M. i Težak, D. (1995). *Mirotvorni razred*. Zagreb: Znamen.
 13. Domović, V. (2003). *Školsko ozračje i učinkovitost škole*. Zagreb: Naklada Slap.
 14. Đurić, B. (2015). Socioekonomski status roditelja i školski uspjeh učenika (Diplomski rad). Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci. Preuzeto s: <https://repository.ffri.uniri.hr/islandora/object/ffri%3A21/datastream/PDF/view>
(5.6.2018.)
 15. Furlan, I. (1966). *Upoznavanje, ispitivanje i ocjenjivanje učenika*. Zagreb: Pedagoško-književni zbor.
 16. Grgin, T. (1999). *Školsko ocjenjivanje znanja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
 17. Jurić, V. (2004). *Metodika rada školskoga pedagoga* (3. izdanje). Zagreb: Školska knjiga.
 18. Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu: roditelji, vršnjaci, učitelji – kontekst razvoja djeteta*. Jastrebarsko: Naklada Slap, Zadar: Sveučilište u Zadru.
 19. Kolak, A. (2010). Sociometrijski status učenika u razrednom odjelu i školskoj hijerarhiji. *Pedagogijska istraživanja*. 7 (2), 243-252. Preuzeto s: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=174463
(5.5.2018.)
 20. Košir, K., Sočan, G., Pečjak, S. (2007). The role of interpersonal relationship with peers and with teachers in students' academic achievement. *Review of Psychology*. 14 (1). 43-58. Preuzeto s: <http://mjesece.ffzg.hr/revija.psi/vol%2014%20no%201%202007/kosir.pdf>
(3.6.2018.)
 21. Krnjajić, S. (1981). *Sociometrijski status učenika*. Beograd: Prosveta.
 22. Kyriacou, C. (2001). *Temeljna nastavna umijeća*. Zagreb: EDUCA.

23. Lubbers, M. J., Van Der Werf, M. P. C., Snijders, T. A. B., Creemers, B. P. M., Kuyper, H. (2006). The impact of peer relations on academic progress in junior high. *Journal of School Psychology*. 44 (6). 491-512. Preuzeto s: <http://www.rug.nl/research/portal/files/6702101/63-LubbersMJ-Impact-2006.pdf> (3.6.2018.)
24. Matijević, M. (2004). *Ocjenjivanje u osnovnoj školi*. Zagreb: Tipex.
25. Matijević, M. (2005). *Evaluation in education. Pedagogijska istraživanja*, 2 (2), 279-280. Preuzeto s: [file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/MMhrv%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/MMhrv%20(2).pdf)
26. Miljković, D., Rijavec, M., Vizek Vidović, V., Vlahović – Štetić, V. (2014). *Psihologija obrazovanja* (3. izdanje). Zagreb: IEP-Vern.
27. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2010). *Pravilnik o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi*. Preuzeto s: <https://mzo.hr/sites/default/files/links/pravilnik-o-nacinima-postupcima-i-elementima-vrednovanja-ucenika-u-osnovnoj-i-srednjoj-skoli.pdf> (2.04.2018.)
28. Mrkonjić, A. i Vlahović J. (2008). *Vrednovanje u školi* (Pregledni članak). 5 (1). 27-37. Sveučilište u Zadru, Odjel za pedagogiju, Zadar.
29. Moreno, J. L. (1962). *Osnovi sociometrije*. Beograd: Savremena škola.
30. Mužić, V. (1964). *Testovi znanja*. Zagreb: Školska knjiga.
31. Oblačić, I., Velki, T., Cakić, L. (2015). Odnos samopoštovanja i socijalnog statusa kod učenika nižih razreda osnovne škole. *Školski vjesnik*. 64 (1). 153-172. Preuzeto s: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=212236 (3.6.2018.)
32. Rajić, V. (2017). Pristupi vrednovanju u obrazovanju. U M. Matijević (ur.), *School for the Net generation* (str. 256-276). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
33. Rečić, M. (2003). *Obitelj i školski uspjeh učenika*. Đakovo: Tempo d.o.o.
34. Vasta, R., Haith, M., M., Miller, S., A. (1997). *Dječja psihologija: moderna znanost* (3. izdanje). Zagreb: Naklada Slap.
35. Vrgoč, H. (2002). *Praćenje i ocjenjivanje školskog uspjeha*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.

36. Vulić-Prtproć, A. (1992). Ispitivanje povezanosti anksioznosti, uspjeha u školi i sociometrijskog statusa učenika osnovne škole. *Primjenjena psihologija*. 13 (1-4). 53-63. Preuzeto s: http://www.unizd.hr/Portals/12/Nastavnici/Anita%20Vuli%C4%87-Prtori%C4%87/Znanstveni%20radovi/118.%20Ispitna%20anx._optimized.pdf (4.6.2018.)

IZJAVA

o samostalnoj izradi rada

Izjavljujem da sam ja, Maja Nemčić, studentica 5. godine integriranog preddiplomskog i diplomskog sveučilišnog studija Učiteljskog fakulteta u Zagrebu samostalno provela aktivnosti istraživanja literature i napisala diplomski rad na temu *Povezanost školskih ocjena učenika primarnog obrazovanja sa socijalnim odnosima u razredu.*

U Zagrebu,

Maja Nemčić